

ALEKSANDAR VUČIĆ

Egy rendszer felemelkedése és bukása

A borító mesterséges intelligenciával készült

ALEKSANDAR VUČIĆ

Egy rendszer felemelkedése és bukása

© Háttérgyár, 2026

Minden jog fenntartva.

Kiadó: Háttérgyár

Kiadás éve: 2026

hattergyar.hu

Ez a mű szerzői jogi védelem alatt áll. Részleteinek bármilyen formában való sokszorosítása, terjesztése vagy nyilvánosan elérhetővé tétele a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.

A borító mesterséges intelligencia felhasználásával készült.

HÁTTÉRGYÁR

Tartalom

1. A radikális ifjú 3
2. A háború politikai hátországa 8
3. Milošević minisztere 12
4. A koszovói háború éve 20
5. Az első bukás 26
6. Az ellenzék évei 30
7. A nagy átalakulás 34
8. A hatalom kapujában 38
9. Az állam és a párt összefonódása 43
10. A propaganda új korszaka 51
11. A pénz és a hatalom 56
12. A szervezett bűnözés árnyéka 65
13. A Balkán erős embere 71
14. Az elégedetlenség felhalmozódása 77
15. Tizenhat halott Újvidéken 83
16. A félelem elvesztése 88
17. A választási vereség 95
18. Mi marad Vučić után? 100
Felhasznált irodalom és dokumentumok 109

HÁTTÉRGYÁR

1. A radikális ifjú

Amikor Aleksandar Vučić 2026 őszén elveszítette a parlamenti hatalomért folytatott döntő választási küzdelmet, politikai pályájának különös kettőssége vált láthatóvá. Az a vezető, aki hosszú éveken át Szerbia megkerülhetetlen szereplőjeként jelent meg a televíziók képernyőjén, egykor egy olyan mozgalom fiatal aktivistája volt, amely a jugoszláv állam széthullását a szerb nemzet területi egyesítésének lehetőségeként értelmezte. A két korszak között több mint három évtized telt el, s közben megváltozott a párt neve, a választott politikai nyelv, az ország nemzetközi helyzete és a vezető megjelenése is. Egyetlen életrajzban mégis ugyanannak a politikusnak a döntéseit kell követnünk.

Vučić 1970. március 5-én született Belgrádban. A későbbi szerb elnök politikai öntudata a nyolcvanas években, a jugoszláv szocializmus lassú válsága idején formálódott. A szövetségi állam Tito 1980-as halála után sem egyik napról a másikra esett szét. A gazdasági nehézségek, az eladósodás, a köztársaságok vezetői közötti versengés és a nemzeti sérelmek egymásra rakódtak. A fiatalabb nemzedék számára a közéletet már egyre kevésbé a jugoszláv egység ígérete, sokkal inkább az egyes nemzetek egymással szemben megfogalmazott követelései határozták meg.

HÁTTÉRGYÁR

Szerbiában Slobodan Milošević emelkedése gyökeresen átalakította a politikai beszédet. Az 1987-es koszovói fellépése után a szerb közvélemény számottevő része olyan vezetőt látott benne, aki kész szembeszállni a szövetségi rendszer korábbi kompromisszumaival. Milošević a kommunista pártapparátuson belül erősítette meg hatalmát, majd a többpártrendszer kialakulásával új politikai viszonyok között folytatta az uralkodást. A nacionalista ellenzék egyik legfontosabb szervezete ugyanakkor a Vojislav Šešelj vezette Szerb Radikális Párt lett. A radikálisok a szerb területi igényeket sokszor élesebben és nyíltabban fogalmazták meg, mint Milošević pártja.

Vučić a belgrádi egyetemen jogot tanult, és 1993-ban csatlakozott a Szerb Radikális Párthoz. Szokatlanul gyorsan emelkedett: már a következő évben a párt meghatározó szervezői és parlamenti szereplői közé tartozott. A radikális pártban a fegyelem, a vezetőhöz való személyes hűség és a nyilvános konfrontáció különösen nagyra értékelt tulajdonság volt. Šešelj a televíziós vitákat és a parlamenti botrányokat politikai színpadként használta. Fiatal hívei megtanulhatták, hogy a közvélemény figyelmének megszerzése olykor fontosabbnak bizonyulhat a szakpolitikai érvelésnél.

HÁTTÉRGYÁR

A radikálisok eszmerendszerében a szerb nép lakóterületei egyetlen politikai térként jelentek meg, függetlenül a tagköztársaságok korábbi határaitól. A horvátországi és boszniai háborúk idején ez a felfogás súlyos következményekkel járt. A párt nem állt a jugoszláv állam központi hatalmának egyszerű ellenzékeként a háború ellenzőinek oldalán. Milošević kormányzását gyakran éppen azért támadta, mert elégtelennek tartotta a szerb nemzeti célok megvalósítására tett lépéseit. Ebből a politikai világból indult Vučić pályája, ezért későbbi önbemutatásának változásait csak a kezdeti program ismeretében érthetjük meg.

Az 1995-ös év különösen fontos az életrajzban. Júliusban a boszniai szerb erők Srebrenicában több ezer bosnyák férfit és fiút gyilkoltak meg. A mészárlás később nemzetközi bíróságok által is népirtásként megállapított bűncselekménnyé vált. Ugyanebben az időszakban Vučić a szerb parlamentben olyan felszólalást tartott, amelyben a NATO-csapásokkal kapcsolatban egy szerb halálára száz muszlim megölésének fenyegetését idézte fel. A mondatot gyakran saját, önálló halálos fenyegetéseként ismertetik. A jegyzőkönyv alapján pontosabban úgy írható le, hogy egy Šešeljnek tulajdonított korábbi álláspontot ismertetett, s annak elrettentő logikáját politikai érvelésként használta. A különbség a szöveg pontos visszaadásához fontos, a megnyilatkozás erőszakos, etnikai alapú retorikáját

azonban nem tünteti el.

Ugyanebben az évben a horvátországi Glina városában is szerepelt a radikálisok rendezvényén. A helyszín jelentőséggel bírt: a horvátországi szerbek által ellenőrzött területek jövője a háború egyik legélesebb kérdése volt. A fennmaradt felvételek és későbbi sajtóelemzések szerint Vučić olyan politikai üzenetet képviselt, amely Glina és a szerb Krajina Horvátországhoz tartozását elutasította. A felvétel később újra és újra előkerült, amikor az európai integráció mellett érvelő elnököt korábbi nacionalista beszédeivel szembesítették.

Ezek az események nem mellékes kitérők. Megmutatják, milyen eszközökkel vált ismertté a politikus: éles és kizárólagosságra törekvő nemzeti retorikával, a pártvezetéshez való hűséggel, valamint azzal a képességgel, hogy a politikai konfliktust a közönség számára személyes és drámai összecsapássá formálja. A későbbi Vučić már egészen más szavakat használt az európai partnerek előtt. A politikai kommunikáció központi szerepe viszont pályájának tartós vonása maradt.

Az 1990-es évek szerb társadalmát a háborúk, a nemzetközi szankciók, a hiperinfláció és a menekültek tömeges érkezése alakította. A hivatalos propaganda a külső fenyegetést hangsúlyozta, miközben az ország gazdasági állapota romlott. A választók egy része

HÁTTÉRGYÁR

Miloševićet a stabilitás biztosítékának tartotta, mások benne látták a válság fő felelősét. A radikálisok ebben a környezetben egyszerre ígérhettek keményebb nemzeti politikát és a régi elit leváltását. Vučić tehát olyan pártban tanulta meg a politikát, amely az elégedetlenséget a nemzeti sérelmek nyelvére fordította le.

Az ellenzéki szerep és az államhatalom közötti határ azonban hamar elmosódott. A kilencvenes évek végére Milošević számára egyre fontosabbá vált a radikálisok támogatása. A koszovói válság mélyülése és a belpolitikai nyomás erősödése közepette a korábbi ellenfelek kormányzati szövetséget kötöttek. Ez Vučić pályáján döntő fordulatot jelentett. A parlamenti szónokból a tájékoztatásért felelős miniszter lett, akinek kezében a politikai beszéd korlátozására alkalmas állami eszközök összpontosultak.

HÁTTÉRGYÁR

2. A háború politikai hátországa

A jugoszláv háborúkról szóló későbbi összefoglalásokban a katonai hadműveletek, az ostromok és a béketárgyalások kerülnek előtérbe. A háborúkat azonban a politikai hátország nyelve is alakította. A televíziók, a parlamenti felszólalások és a pártgyűlések azt mondták el a közönségnek, kitől kell tartania, mely területeket tekintse sajátjának, és milyen áldozatokat fogadjon el elkerülhetetlenként. Ebben a közegben formálódott a fiatal radikális politikus nyilvános szerepe.

A Szerb Radikális Párt már létrejöttekor a politikai kompromisszumok szűk körét ismerte el. A területi kérdéseket nem a tagköztársasági határok, hanem az etnikai és történelmi jogigények alapján kívánta rendezni. Šešelj rendszeresen kíméletlen szóhasználattal támadta ellenfeleit, és saját táborának az elszántság képét kínálta. Az ilyen retorika a televízióban is működött: a mérsékeltebb álláspontokat gyakran gyengeségként mutatta be, a külső közvetítést pedig a szerb érdekek elleni beavatkozásként értelmezte.

Vučić ebben a szervezeti kultúrában nem puszta háttérember volt. A párt főtitkári feladatai szervezést, fegyelmezést és folyamatos nyilvános jelenlétet igényeltek.

HÁTTÉRGYÁR

Meg kellett tanulnia a kampányok és a helyi párthálózat irányítását, a parlamenti nyilvánosság kihasználását és a saját szavazótábor mozgósítását. E készségek a következő évtizedekben is használhatónak bizonyultak. Az autoriter politika intézményesülését nem lehet kizárólag egyetlen ember személyiségéből levezetni; szüksége van olyan szervezetre is, amely képes az utasításokat a helyi közösségekig eljuttatni.

Az 1995-ös parlamenti felszólalás különösen jól jelzi a korszak politikai nyelvének veszélyeit. Vučić az egy szerbért száz muszlimot említő fenyegetést a NATO esetleges katonai fellépéséről szóló vita keretében hozta elő. A későbbi magyarázatok gyakran a kontextus hiányára hivatkoztak, és valóban fontos az eredeti jegyzőkönyv pontos elolvasása. A szövegkörnyezet ugyanakkor azt is megmutatja, hogy az etnikai csoport elleni megtorlás gondolata legitim politikai érvként kerülhetett egy parlamenti vitába. Az életrajzi értékelés szempontjából ez a lényeges mozzanat.

Glina 1995 márciusában elhangzott beszéde ugyancsak a radikális politikai világképhez tartozott. A horvátországi szerb közösségek sorsa kétségtelenül valós biztonsági és politikai kérdés volt, de a konfliktus tárgyalásos rendezését a radikálisok a területi maximalizmus alá rendelték. A kijelentések a háború utolsó évében

hangzottak el, néhány hónappal a horvát hadsereg Vihar hadművelete előtt, amely után szerbek nagy számban hagyták el otthonaikat. A beszédet a későbbi fejlemények ismeretében kell értékelni, de nem szabad a későbbi tragédiát visszavetítve olyan konkrét szándékokat tulajdonítani a szónoknak, amelyeket a korabeli forrás nem bizonyít.

Milošević és Šešelj viszonya sajátos volt. Az elnök a nemzetközi tárgyalásokon olykor a radikálisoknál mérsékeltebb szereplőként mutathatta be magát, miközben a radikális politika belpolitikai nyomást gyakorolt a békekompromisszumokat sürgetőkre. A két oldal közötti nyilvános ellentétek így nem zárták ki az alkalmi együttműködést. A konfliktusokban megszilárdult politikai rendszer egyik fontos jellegzetessége lett, hogy a hivatalos hatalom és a szélsőséges nacionalista ellenzék között folyamatosan mozgott a választói támogatás és a politikai kezdeményezés.

A boszniai háború 1995 végén a daytoni megállapodással lezárult, de Szerbia politikai és erkölcsi válsága nem ért véget. Milošević a békemegállapodás egyik tárgyalójaként nemzetközi elismerést igyekezett szerezni, a szerb ellenzék pedig új helyzethez alkalmazkodott. Az országban közben a háborús gazdaság, a szankciók következményei és az intézmények

meggyengülése továbbra is meghatározta a mindennapokat. A radikálisok számára a területi kompromisszumok bírálata továbbra is mozgósító politikai eszköz maradt.

Az 1996–1997-es választási viták és utcai tüntetések megmutatták, hogy Milošević hatalma korántsem korlátlan. A belgrádi és más városi ellenzéki győzelmek elismeréséért folytatott tiltakozás a politikai pluralizmus iránti igényt fejezte ki. A rendszer ugyanakkor alkalmazkodott: a részleges engedmények mellett fenntartotta befolyását az állami apparátus és az országos média nagy része fölött. Vučić politikai nevelődésének ez is része volt. Láthatta, milyen szerepet játszik a rendőrség, az állami televízió és a helyi pártszervezet egy vezető hatalmának megőrzésében.

Amikor a koszovói válság a következő évben fegyveres konfliktussá szélesedett, a belpolitikai erőviszonyok ismét megváltoztak. Miloševićnek a nacionalista pártok támogatása vált szükségessé, a radikálisok pedig közvetlen hozzáférést kaptak a kormányzati erőforrásokhoz. A korábbi háborús retorikát immár törvények és miniszteri rendelkezések egészíthették ki. Vučić számára ez volt az első alkalom, amikor saját kezével formálhatta a sajtó és a politikai nyilvánosság működési feltételeit.

HÁTTÉRGYÁR

3. Milošević miniszterei

1998 tavaszán a szerbiai politikai rendszer egyre nehezebben tudta fenntartani a megszokott egyensúlyt. Az 1996–1997-es tüntetések megmutatták, hogy a nagyvárosokban jelentős társadalmi erők fordultak szembe Milošević politikájával. Koszovóban eközben fegyveres összecsapások bontakoztak ki a szerb biztonsági erők és az albán gerillaszervezet, a Koszovói Felszabadítási Hadsereg között. A kormányzat mind erőteljesebben a nemzetbiztonság nyelvén értelmezte a belpolitikai vitákat, s ez az ellenzéki intézmények mozgásterét is szűkítette. A tájékoztatás ellenőrzése a válságkezelés egyik központi eszközévé vált.

A szerb kormánykoalícióban 1998 márciusában Milošević szocialistái, a feleségéhez, Mirjana Markovićhoz kötődő Jugoszláv Baloldal és a Szerb Radikális Párt politikusai kaptak helyet. Az együttműködés különös fordulatnak tűnhetett azok számára, akik a kilencvenes évek korábbi parlamenti vitáit figyelték. Šešelj radikálisai sokszor ostorozták a vezetést a szerb nemzeti érdekek állítólagos feladásáért, most azonban saját képviselőikkel vállaltak felelősséget a kormányzásért. A huszonnyolc éves Aleksandar Vučić kapta a tájékoztatási tárcát. A miniszteri szék a fiatal politikus pályáján nagy ugrást jelentett, miközben a kormány számára olyan pártembert adott, aki

HÁTTÉRGYÁR

a nyilvános konfliktusokat már jól ismerte.

Az új miniszter feladatait nem lehet a mai nyugat-európai kormányok sajtókapcsolati működéséhez mérni. Szerbiában az állami televízió régóta a hatalom egyik legfontosabb politikai eszköze volt. A független lapok és rádiók viszont gyakran beszámoltak olyan eseményekről, amelyek az állami csatornákon alig jelentek meg: rendőri túlkapásokról, ellenzéki tüntetésekről, korrupcióról, az elhúzódó háborúk társadalmi költségeiről. A közönség tájékoztatásáért folyó verseny ezért a politikai ellenőrzés kérdésévé vált. Aki képes volt elhallgattatni egy rádiót vagy ellehetetleníteni egy újságot, egyúttal az ellenzék szerveződési lehetőségeit is korlátozta.

Vučić pályakezdésének értelmezéséhez érdemes különválasztani a kilencvenes évek szerb társadalmának tapasztalatait és a Szerb Radikális Párt által kínált politikai választ. A jugoszláv állam felbomlását kísérő gazdasági válság, a menekültek érkezése, a szankciók és a háborús veszteségek valóságos megrázkódtatást jelentettek. A radikálisok ezekre a félelmekre a nemzeti fenyegetettség kizárólagos magyarázatával válaszoltak. A vitákban a kompromisszum gyakran gyengeségnek, az ellenfél pedig a közösség ellenségének számított. A fiatal politikus ebben a közegben sajátította el a nyilvános szereplés technikáját: a gyors reagálást, az egyszerűen felismerhető ellenfélkép

felépítését és azt a módszert, amellyel egy bonyolult konfliktus néhány könnyen ismételhető állítássá szűkíthető.

A nacionalista retorika később megváltozott, de a politikai kommunikáció bizonyos szerkezeti vonásai tartósnak bizonyultak. A hatalom megszerzése után az országot fenyegető veszélyekre való állandó hivatkozás a kormányzati döntések indokolásában is visszatért. A fenyegetés tárgya időről időre módosult: hol Koszovó, hol a külföldi nyomásgyakorlás, hol a belpolitikai ellenzék, hol a gazdasági bizonytalanság került a középpontba. Ezeket az ügyeket azonban önmagukban kell megvizsgálni, hiszen Szerbia történetében voltak és vannak valós biztonsági, területi és gazdasági dilemmák. A politikai hatalomgyakorlás jellegét az mutatja meg, hogy egy vezető milyen teret hagy a nyilvános mérlegelésnek, az intézményi ellenvéleménynek és a döntések ellenőrzésének.

Milošević korában a hatalom és a sajtó viszonyát a háborús közhangulat is formálta. A kormány közeli médiumok a nemzeti álláspont képviseletét gyakran összemosták a vezetés támogatásával; a bíráló újságírókat pedig könnyű volt azzal vádolni, hogy külső érdekeket szolgálnak. A tájékoztatási miniszterként dolgozó Vučić e rendszer egyik intézményi szereplője lett. A korszak súlyos

médiakorlátozásait jogszabályok, bírságok és eljárások tették kézzelfoghatóvá. A későbbi politikai fordulat megértéséhez ezért különösen fontos figyelni a személyes felelősség és az intézményi környezet közötti határra: az egyes intézkedéseket a korabeli törvények és dokumentumok alapján kell értékelni, s nem szabad minden akkori állami döntést automatikusan egyetlen miniszter személyéhez rendelni.

Az 1990-es évek politikai iskolája mindazonáltal mély nyomot hagyott Vučićban. A radikálisok táborában megtanulta, hogy a nyilvánosságért vívott küzdelemben a figyelem megszerzése önálló hatalmi erőforrás. Később, amikor már Európa-párti, gazdasági modernizációt hirdető politikusként lépett fel, ezt a tapasztalatot más célok szolgálatába állította. Az ideológiai fordulat és a politikai módszer folytonossága közötti feszültség végigkísérte egész pályáját.

A hatósági szigorítások már a sajtótörvény elfogadása előtt megkezdődtek. A kormány 1998 októberének elején különleges intézkedéseket rendelt el, amelyek lehetővé tették a hazai és a külföldi műsorok közvetítésének korlátozását. Az EBESZ sajtószabadságért felelős képviselője, Freimut Duve október 6-án külön nyilatkozatban bírálta Vučićot, miután a miniszter a külföldi készítésű műsorokat sugárzó független

médiumokat fenyegette meg. A nemzetközi szervezet már ekkor azt érzékelte, hogy a hatalom nem egyes tévedéseket vagy jogsértéseket kíván szankcionálni, hanem a politikailag kényelmetlen tájékoztatás egész körét próbálja korlátok közé szorítani.

Október 20-án a szerb parlament elfogadta a nyilvános tájékoztatásról szóló új törvényt. Az ellenzéki sajtó történetében a jogszabály különösen nyomasztó emlékké vált. Számos rendelkezése súlyos, rövid határidővel megfizetendő pénzbírságokat helyezett kilátásba, és széles mérlegelési teret engedett a hatóságoknak. Egy korabeli amerikai külügyminisztériumi jelentés szerint a bírságokat akár huszonnégy órán belül meg kellett fizetni. Egy gazdaságilag egyébként is sebezhető szerkesztőség számára ez végzetes lehetett. Az újság tovább működhetett a papíron garantált sajtószabadság rendszerében, miközben egyetlen eljárás elvihette a működéséhez szükséges pénzt.

Az EBESZ október 27-i közleményében Bronisław Geremek lengyel külügyminiszter, a szervezet soros elnöke súlyosan elítélte az új törvényt. A dokumentum külön kifogásolta a külföldi műsorok sugárzásával és bizonyos hivatalos közlések közzétételével kapcsolatos szankciókat. A megfogalmazás a nemzetközi kötelezettségekre hivatkozott, de a gyakorlati probléma kézzelfogható volt:

az állam intézményei határozhatták meg, milyen információból válhat a nyilvános vita tárgya. A tájékoztatási minisztérium politikai jelentősége ezzel megnőtt, hiszen az új szabályok végrehajtásában az általa képviselt szemléletnek meghatározó szerep jutott.

A független sajtóval szembeni fellépés egyik legfontosabb célpontja Slavko Ćuruvija kiadó és újságíró volt. Napilapja, a Dnevni Telegraf, valamint az Evropljanin című hetilap a Milošević-rendszer éles bírálói közé tartozott. Ćuruvija korábban a jugoszláv állami médiarendszerben is dolgozott, ismerte a hatalom működését, s idővel a független újságírás egyik ismert alakjává vált. Lapjai a koszovói konfliktusról és a kormány politikájáról olyan írásokat is közöltek, amelyek nem illettek a hivatalos narratívába. Az 1998-as jogszabály alkalmazásával a két újságot több alkalommal súlyos pénzbírsággal sújtották.

A Human Rights Watch később összesítette a Ćuruvija lapjaival szembeni 1998-as szankciókat: három eljárásban összesen 4,05 millió dinárnyi bírságot állapítottak meg. A nagyságrend önmagában is jelzi, hogy az ilyen intézkedések túlmentek a lapok véleményének helyreigazításán. Egy újság gazdálkodását, nyomtatását, terjesztését és munkatársainak megélhetését veszélyeztették. A hatóságoknak nem feltétlenül kellett

valamennyi kritikus szerkesztőséget bezárniuk: elegendő lehetett, ha a bizonytalan jogi és pénzügyi helyzet öncenzúrára kényszerítette őket.

A kormányzat egyetemi politikája párhuzamos irányt követett. Az 1998-as felsőoktatási szabályozás súlyosan korlátozta az egyetemek autonómiáját, és lehetővé tette a vezetők politikai szempontok szerinti leváltását. A Human Rights Watch 1999 januárjában részletes jelentésben mutatta be a professzorok és kutatók elleni intézkedéseket. A sajtó és az egyetemek feletti ellenőrzés összetartozott: mindkét területen olyan intézmények működtek, amelyek képesek voltak a hivatalos politikától függetlenül értelmezni a valóságot. A hatalom számára a nyilvános vita önálló műhelyei váltak kényelmetlenné.

Vučić személyes szerepének értékelésekor fontos különbséget tenni a törvényt elfogadó parlament, a kollektív kormányzati döntések és a miniszter saját megnyilatkozásai, intézkedései között. Nem állítható, hogy minden bírságot ő rendelt el személyesen, vagy hogy a rendszer valamennyi represszív döntését ő kezdeményezte. Az viszont dokumentálható, hogy a tájékoztatási tárca élén állt, nyilvánosan védte a korlátozó politikát, és a nemzetközi sajtószabadság-védő szervezetek már a törvény elfogadása előtt nevéhez kötötték a független média megfenyegetését. Minisztersége ezért a

későbbi pályakép egyik meghatározó, el nem kerülhető fejezete.

A rendszer az 1998-as év végére olyan állapotba került, amelyben a kormányválság, a koszovói fegyveres konfliktus és a nemzetközi beavatkozás fenyegetése szinte minden politikai döntésre rávetült. A szerb vezetés egyre inkább háborús logikával érvelt, még azokon a területeken is, ahol alkotmányos szabadságjogokról volt szó. A független újságíró az állami beszédben könnyen a külföldi propaganda közvetítőjévé, sőt a nemzeti összefogás akadályává válhatott. A következő tavasszal a NATO légicsapásai alatt ez a szemlélet új, még szigorúbb intézkedésekhez vezetett.

HÁTTÉRGYÁR

4. A koszovói háború éve

1999. március 24-én a NATO megkezdte a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni légihadműveletet. A döntést a koszovói válság elmélyülése, a szerb biztonsági erők és az albán fegyveres szervezetek közötti harcok, valamint a sikertelen diplomáciai egyeztetések előzték meg. A bombázások a szerbiai társadalom számára közvetlen háborús tapasztalatot jelentettek, a koszovói albán lakosság számára pedig a szerb és jugoszláv erők által elkövetett súlyos jogsértések és a tömeges menekülés időszaka következett. A konfliktus humanitárius mérlegét akkor lehet megérteni, ha mindkét tapasztalatot rögzítjük, de nem mossuk össze az eltérő cselekményeket és felelősségeket.

A katonai hadművelet első napján Vučić megbeszélést tartott a belgrádi nagy lapok szerkesztőivel. A Committee to Protect Journalists kortárs beszámolója szerint a miniszter előírta, hogy egyes események megnevezésére kizárólag hivatalosan jóváhagyott kifejezéseket használhatnak. A tiltott és kötelező szóhasználat kérdése első pillantásra másodlagosnak tűnhet a bombázásokhoz képest. Valójában a háborús nyilvánosság legfontosabb eszközei közé tartozik annak meghatározása, hogy a közönség milyen fogalmakban gondolkodhat a történtekről. A hivatalos megnevezések beépülnek a

HÁTTÉRGYÁR

hírekbe, a bizonytalanságokat kiszorítják, s a sajtó fokozatosan a kormány közleményeinek közvetítőjévé válhat.

A hadművelet kezdetekor a szerb tájékoztatási minisztérium a NATO-tagállamokból érkezett újságírók távozását is követelte. A hazai szerkesztőségek számára rendkívüli korlátozások léptek életbe; a bombázásokról, az áldozatokról és a hadműveletek következményeiről szóló tudósításokat katonai és politikai szempontok szerint szűrték. A belgrádi újságíróknak egy olyan országban kellett dolgozniuk, ahol a levegőből érkező támadások és a belső állami nyomás egyszerre fenyegették a munkájukat. A háborús cenzúra a közönség számára megbízható információ hiányát, a szerkesztőségek számára pedig naponta újratermelődő szakmai és erkölcsi dilemmákat okozott.

Különösen súlyos helyzet alakult ki Koszovóban. A Human Rights Watch és a nemzetközi újságíróvédelmi szervezetek dokumentálták az albán nyelvű sajtó elleni hatósági intézkedéseket, valamint azt, hogy az albán lakosság tömeges elűzésével együtt a független tájékoztatás lehetőségei is beszűkültek. A koszovói konfliktusról közölt hírek ellenőrzése a szerb politikai vezetés számára azért volt fontos, mert a katonai műveletek megítélését és az ország nemzetközi helyzetét

HÁTTÉRGYÁR

egyaránt befolyásolta. A tényleges események és a hivatalos közlés között mind nagyobb távolság keletkezhetett.

Slavko Ćuruvija története a sajtóellenes politika egyik legsötétebb fejezete. A szerkesztő 1999 márciusában valótlan információ terjesztésének vádjával öthavi börtönbüntetésre ítélték, amely ellen fellebbezett, és a háborús cenzúra bevezetésekor kénytelen volt leállítani lapjai megjelenését. Április 11-én Belgrádban, otthona közelében meggyilkolták. A gyilkosság hosszú időre a szerbiai sajtószabadság és az állambiztonsági múlt feltáratlanságának jelképévé vált. A büntetőeljárás évtizedeken át tartó fordulatai ellenére a politikai felelősségről szóló történeti fejezetben már most fontos leszögezni: a meggyilkolás tényéből és Vučić tájékoztatási miniszteri szerepéből önmagában nem következik, hogy ő adott volna utasítást a gyilkosságra. Ilyen közvetlen állítást bizonyító adat nélkül nem teszünk.

A gyilkosság ügyében négy egykori állambiztonsági tiszt ellen folyt büntetőeljárás. Korábbi elmarasztaló ítéletek után a belgrádi fellebbviteli bíróság 2024-ben felmentette a vádlottakat. A szerb Legfelsőbb Bíróság 2025. október 13-án súlyos eljárási hibákat állapított meg a felmentő határozat indokolásában, de a jogerős felmentést az alkalmazandó eljárási szabályok miatt nem változtathatta

meg. Az ügy így az igazságszolgáltatás kudarcának egyik jelképe maradt; a jogerős ítélet nélkül senkinek a bűnössége nem állítható tényként.

Ćuruvija halála ugyanakkor a tágabb politikai környezetet megvilágítja. Egy rendszerben, amely súlyos pénzbírságokkal, megfélemlítéssel és háborús cenzúrával szorította vissza a független sajtót, egy ismert kormánykritikus újságíró meggyilkolása különösen erős társadalmi üzenetet hordozott. A félelemnek nem kellett minden egyes szerkesztőségben ugyanúgy megjelennie. Egyes lapok a megszűnéstől tartottak, mások a munkatársaik biztonságától, ismét mások a pénzügyi ellehetetlenüléstől. A nyilvánosság szűkülése így több, egymást erősítő folyamat eredménye volt.

A NATO légitámadásai a szerb közéletet is megosztották. Sokan, akik korábban bírálták Miloševićet, elutasították a bombázásokat, és a polgári áldozatok miatt a nyugati kormányokat tették felelőssé. Mások attól tartottak, hogy a háborús veszélyhelyzetet az elnök a belpolitikai ellenzék végleges meggyengítésére használja fel. A két álláspont nem zárta ki egymást: valaki egyszerre utasíthatta el a NATO katonai fellépését és a Milošević-kormány sajtópolitikáját. A radikális párt és Vučić politikai nyelve azonban a külső fenyegetés elleni egységet állította előtérbe, amelyben az ellenzéki vita

könnyen a hazafiság próbájává válhatott.

Az állami rádió és televízió szerepe különösen kényes kérdés volt. A szerb állami médiarendszer a háború előtt és alatt a kormány politikáját támogató műsorokat sugárzott, miközben a NATO a propagandagépezet részeként tekintett az intézményre. 1999. április 23-án a belgrádi RTS székházát légicsapás érte, és tizenhat alkalmazott életét vesztette. A támadás jogszerűségét nemzetközi jogvédő szervezetek is vitatták. Az áldozatok újságírók, technikusok és más médiamunkatársak voltak, akiknek halála semmilyen módon nem igazolható pusztán az intézmény propagandaszerepének felidézésével. Az eset egyszerre mutatta a kormányzati propaganda politikai veszélyeit és a médiamunkások védelmének háborúban is érvényes követelményét.

A miniszter politikai felelőssége ebben az időszakban elsősorban a nyilvánosság korlátozásának intézményi gyakorlatából érthető meg. A közzétehető szavak, a külföldi újságírók mozgástere, a kormánykritikus szerkesztőségek elleni eljárások és a háborús cenzúra mind azt jelezték, hogy a tájékoztatási tárca közvetlenül kapcsolódott a rendszer fennmaradását szolgáló politikai intézkedésekhez. Vučić később más értelmezésben beszélt életének erről a szakaszáról, de az akkori dokumentumok alapján világos, hogy minisztersége idején a független

sajtó szabadsága súlyos veszteségeket szenvedett.

A háború júniusban a jugoszláv erők koszovói kivonulásához és a nemzetközi jelenlét kiépítéséhez vezetett. Milošević rendszere még több mint egy évig fennmaradt, noha az ország politikai és gazdasági helyzete tovább romlott. A bombázások után az ellenzéki erők szerveződése és a társadalmi kiábrándulás új lendületet kapott. Vučić ekkor már megtapasztalta, milyen hatalma lehet egy minisztériumnak a politikai információk felett, de azt is látnia kellett, hogy a hírközlés szigorú ellenőrzése önmagában nem menthet meg egy rendszert a társadalmi bizalom elvesztésétől.

Az első négy fejezetben megismert fiatal politikus útja a radikális párt gyűléseitől a kormányhivatalig vezetett. A következő fordulat 2000 októberében következett be, amikor Milošević választási veresége után az utcai tömegmozgalom kikényszerítette a hatalomváltást. Vučić számára ez átmeneti politikai visszaszorulást jelentett, pályáját azonban nem zárta le. Hogy miért, azt már a rendszerváltás utáni ellenzéki évek története mutatja meg.

HÁTTÉRGYÁR

5. Az első bukás

2000 őszén Szerbia politikai életében különös helyzet alakult ki. A Slobodan Milošević által kiépített hatalom hosszú éveken át túlélte a nemzetközi szankciókat, a háborús vereségeket, a belgrádi tüntetéseket és az ország gazdasági hanyatlását. Az elnök környezetében mégis sokáig úgy gondolkodtak, mintha a következő választás is a szokásos politikai műveletekkel volna kezelhető. A rendőrség, az állami médiarendszer és az államigazgatás kulcspozíciói a régi elit kezében maradtak. A hatalom nem számolt azzal, hogy az ország különböző társadalmi csoportjaiban felhalmozódott elégedetlenség ugyanabban a pillanatban találhat közös politikai célt.

Az 1999-es koszovói háború utáni évben a jugoszláv állam nemzetközi helyzete továbbra is rendkívül nehéz volt. A bombázások által okozott károk, az elszigeteltség és a tartós szegénység újabb terheket róttak a lakosságra. A szerbiai ellenzék korábban sokszor saját megosztottsága miatt nem tudta egységes politikai alternatívaként bemutatni magát. 2000-ben azonban a Demokratikus Ellenzék Szerbiáért, a DOS koalíció létrehozásával eltérő ideológiai hátterű pártok fogtak össze. Közös elnökjelöltjük Vojislav Koštunica lett, akinek konzervatív, szerb nemzeti érzékenységet is megszólító politikája alkalmasnak bizonyult arra, hogy a Miloševićtől elforduló, de a radikális

HÁTTÉRGYÁR

nyugatos fordulattól tartó választókat is elérje.

Milošević az előrehozott szövetségi elnökválasztást 2000. szeptember 24-re tűzte ki. A választás utáni első napokban a hatóságok olyan számokat tettek közzé, amelyek szerint Koštunica vezetett, de nem érte el az első fordulós győzelemhez szükséges többséget. A független választási megfigyelők ezzel szemben azt állították, hogy az ellenzéki jelölt már az első fordulóban nyert. Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala szeptember 26-án a szavazóköri eredmények részletes nyilvánosságra hozatalát követelte. Az adatok körüli vita hamar túlmutatott a választási számtanon: az lett a tétje, megakadályozhatja-e az államhatalom az urnáknál kifejezett politikai akarat érvényesülését.

A radikálisok ebből a politikai helyzetből másként tekintettek a választásra, mint Milošević szocialistái. Saját elnökjelöltjük Tomislav Nikolić volt, aki a szavazatok viszonylag kis hányadát szerezte meg. A párt a korábbi koalíciós részvétel miatt részese volt a hatalmi rendszernek, de választási érdekei nem azonosultak teljesen Milošević személyes túlélésével. Aleksandar Vučić ekkor a radikális politika egyik jól ismert szereplőjeként, a tájékoztatási minisztérium vezetőjeként nézte végig a válságot. Miniszteri éveinek tapasztalata különösen élesen mutathatta meg számára a központi média és a politikai

hatalom összefüggését, de azt is, hogy a nyilvánosság korlátozása nem tudja végleg megakadályozni a társadalmi mozgósítást.

Az ellenzék az első fordulós győzelem elismerését követelte. A tiltakozásokhoz sztrájkok kapcsolódtak, köztük a bányászok munkabeszüntetése, amelynek gazdasági és jelképes jelentősége egyaránt volt. Október 5-én százezres nagyságrendű tömeg érkezett Belgrádba. A szövetségi parlament épületének elfoglalása, az állami televízió körüli események és a biztonsági erők egy részének passzivitása vagy átállása világossá tette, hogy a hatalom a korábban megszokott módon már nem képes érvényesíteni akaratát.

Dragan Bujošević és Ivan Radovanović Milošević bukásáról írt könyvének legnagyobb értéke éppen a fordulat emberi és szervezeti részleteinek rekonstruálása. Egy autokratikus rendszer végóráiban ritkán születik egyszerre, valamennyi szereplő által ismert terv. A rendőri vezetők, a pártfunkcionáriusok, az ellenzéki szervezők és a tüntetők egymás döntéseiből próbálják megérteni, hol húzódik az erő határa. A rezsim bukása ezért látszhat utólag villámgyorsnak, miközben valójában évekig tartó társadalmi és intézményi erózió előzi meg.

Milošević végül elfogadta vereségét, Koštunica pedig átvette a szövetségi elnöki tisztséget. A hatalomváltás még

nem jelentette a régi állami szerkezet teljes felszámolását. A rendőrség, a titkosszolgálatok és a gazdasági hálózatok jelentős része tovább működött. A demokratikus kormányoknak egyszerre kellett kezelniük a gazdasági összeomlás következményeit, a háborús múlt kérdéseit és a régi rendszer intézményeinek örökségét. Ez a kettősség később meghatározó jelentőségűvé vált: a politikai vezetés leváltható volt, az állam és a társadalom mélyebb kapcsolatrendszere azonban jóval lassabban változott.

Vučić számára a fordulat mindenekelőtt a kormányzati befolyás elvesztését jelentette. A radikálisok visszaszorultak az ellenzékbe, de pártszervezetük és szavazótáboruk fennmaradt. A korábbi miniszter így nem egy teljesen felszámolt mozgalom maradványai között találta magát. Olyan pártban folytathatta a munkát, amelynek saját parlamenti képviselete, helyi hálózata és világos, bár nemzetközileg egyre nehezebben vállalható politikai identitása volt. Hogy ez a politikai tartalék később milyen jelentőségű lesz, azt 2000 őszén kevesen láthatták előre.

HÁTTÉRGYÁR

6. Az ellenzék évei

A Milošević utáni Szerbia nem vált egyik napról a másikra egységesen demokratikus és Nyugat felé forduló országgá. Az új vezetésben hamar megjelentek a nézetkülönbségek. Vojislav Koštunica államjogi megfontolásai, a nemzeti kérdésekben képviselt álláspontja és Zoran Đinđić reformer politikája sokszor ütközött egymással. A gazdasági átmenet veszteségei, az elhúzódó privatizációk és a munkanélküliség széles társadalmi csoportokban keltettek csalódottságot. Az a választó, aki 2000-ben változást szeretett volna, néhány évvel később már a változás elmaradt eredményeit kérhette számon.

A Szerb Radikális Párt az elégedetlenség egyik politikai gyűjtőhelyévé vált. A háborús retorikához ragaszkodó törzsszavazók mellett olyanok is támogatták, akik a demokratikus átmenet gazdasági következményeitől tartottak, vagy az új elitben ugyanúgy a kiváltságosok hatalmát látták, mint korábban a szocialisták vezetésében. Vučić közben megőrizte a pártszervezésben és a parlamenti vitákban kialakított szerepét. A radikálisok irányításának mindennapi feladatai különösen fontossá váltak, miután Šešelj 2003-ban önként jelentkezett a hágai Nemzetközi Törvényszéken, és pere hosszú időre távol tartotta a szerbiai politikai élettől.

HÁTTÉRGYÁR

Šešelj távollétében Tomislav Nikolić és Aleksandar Vučić a párt gyakorlati vezetésének kulcsszereplői lettek. Nikolić idősebb, a választók számára megszokottabb figuraként a radikális tábor elnökjelöltje is volt. Vučić fiatalabb politikusként a szervezet működésében és a kommunikációban bizonyult különösen aktívnak. A munkamegosztás később jelentőségéhez képest kevés figyelmet kapott: a vezetői hatalom nem egyetlen választás napján keletkezett, hanem a helyi szervezetekkel, médiakapcsolatokkal és belső döntési mechanizmusokkal kialakított tartós viszonyból.

2003 márciusában Zoran Đinđić miniszterelnök meggyilkolása megrázta az országot. A merénylet ráirányította a figyelmet arra, milyen szoros és veszélyes kapcsolatok maradhattak fenn a szervezett bűnözés és a korábbi biztonsági struktúrák között. A kormány rendkívüli intézkedéseket vezetett be, és megkezdődött a bűnszervezetek elleni nagyszabású fellépés. A szerb demokratikus átmenet szempontjából ez a pillanat egyszerre mutatta a reformok sérülékenységét és a régi hatalmi kapcsolatok felszámolásának nehézségeit. Vučić ekkor ellenzéki politikusként figyelte az államhatalom egyik legsúlyosabb válságát.

Az ország európai jövőjének kérdése mind fontosabb politikai választóvonallá vált. A demokratikus kormányok a

nemzetközi elszigeteltség megszüntetését és az európai integrációt tekintették meghatározó céljuknak. A radikális párt ezzel szemben elutasította a nyugati intézményekkel szembeni engedményeket, különösen a háborús bűnök gyanúsítottjainak kiadatását és Koszovó függetlenségének lehetőségét. A korábbi háborús sérelmek így a választási kampányok idején újra és újra előkerültek. A Szerbiáért folytatott politikai versenyben a múlt feldolgozásának kérdése közvetlenül összekapcsolódott a jövő külpolitikai irányával.

Vučić többször próbált a belgrádi várospolitikában is meghatározó szerephez jutni. A főváros a szerb politika különleges színtere volt: az ország médiájának, gazdaságának és kulturális életének központjaként a belgrádi választás jóval nagyobb jelentőséget kapott egy szokásos önkormányzati versenynél. 2008-ban a radikálisok oldalán szerepelt a városi politikai küzdelemben, de végül nem ő lett a főpolgármester. A városi közgyűlés augusztusban Dragan Đilast választotta meg a tisztségre. A vereség megmutatta, hogy a radikálisok számottevő támogatottságuk ellenére sem képesek automatikusan kormányzó többséggé alakítani szavazataikat.

Az évtized végére a párt vezetői előtt egyre élesebben jelent meg a stratégiai kérdés: fenn lehet-e tartani a régi

ideológiai követeléseket úgy, hogy a radikálisok eközben országos kormányzati erővé váljanak? A választók jelentős része elégedetlen volt a demokratikus kormányok teljesítményével, de az európai integráció elutasítása sokakat távol tartott a radikálisoktól. A nagy politikai fordulathoz ezért a párt saját identitásának átalakítása vált szükségessé. Ezt az átalakulást először Nikolić vállalta, Vučić pedig rövid bizonytalanság után követte.

HÁTTÉRGYÁR

7. A nagy átalakulás

2008 őszén a Szerb Radikális Párt szakadását a szerb közvélemény a politika egyik váratlan eseményeként élhette meg. A szakadást azonban hosszabb ideje érlelődő stratégiai ellentétek előzték meg. Tomislav Nikolić úgy látta, hogy a párt a korábbi merev programmal képtelen lesz tartósan megszerezni az országos hatalmat. A hosszú hágai eljárásban érintett Šešelj számára viszont az ideológiai következetesség és a saját vezetői tekintély megőrzése továbbra is alapvető követelmény volt. A vitában az európai integrációhoz való viszony lett a legkönnyebben felismerhető választóvonal.

Nikolić szeptember elején lemondott a radikális pártban viselt vezető tisztségeiről, és saját parlamenti csoport szervezésébe kezdett. Vučić döntése nem született meg ugyanabban a pillanatban. Az Istinomer által összegyűjtött életrajzi adatok szerint szeptember 15-én a belgrádi városháza előtt még arról beszélt, hogy lemond párttisztségeiről és visszavonul a politikától. A későbbi események azonban más irányt vettek. Nikolić oldalára állt, és részt vett a Szerb Haladó Párt létrehozásában. A névválasztás is jelezte a változást: a radikális múltból egy a mérsékeltséget és a fejlődést hangsúlyozó politikai márka született.

HÁTTÉRGYÁR

A Szerb Haladó Párt 2008 októberében alakult meg, Nikolić lett az elnöke, Vučić pedig a párt második számú vezetője. A politikai átalakulás lényegét nem lehet csupán a programdokumentumokból megérteni. A vezetőknek ugyanazokat a választókat kellett meggyőzniük, akik korábban a radikális álláspontokat támogatták, miközben új rétegek felé is nyitni kívántak. A folyamat ezért fokozatos volt: a nemzeti kérdésekben megmaradt sok régi hangsúly, de az európai integráció már a szerb állam érdekeivel összeegyeztethető célként jelent meg.

Vučić későbbi nyilatkozataiban saját politikai fejlődését és a korábbi nézetek meghaladását hangsúlyozta. A történeti elemzésnek nem kell eleve kétségbe vonnia, hogy egy politikus valóban megváltoztathatja álláspontját. Ugyanakkor a fordulat időzítése és politikai haszna is vizsgálandó. A radikális párt tartósan magas választási eredményeket ért el, de koalíciós elszigeteltsége szűkítette kormányzati lehetőségeit. Az új párt éppen azt az akadályt próbálta eltávolítani, amely a régi radikálisokat a parlamenti ellenzék szerepében tartotta.

A pártépítésben különösen fontos volt a korábbi aktivistahálózat megőrzése. Egy frissen alapított szervezet rendszerint hosszú évekig építi ki helyi kapcsolatait, jelöltállítási képességét és kampánygépezetét. Az SNS a radikális pártból távozó politikusokkal és támogatókkal

mindennek jelentős részét megörökölhette. Vučić szervezői tapasztalata itt vált igazán értékessé. A politikai változás látványos külpolitikai nyilatkozatokban jelent meg, de sikerének alapja a választókerületekben működő, fegyelmezett szervezet maradt.

A 2008-as év Koszovó februári függetlenségi nyilatkozata miatt különösen érzékeny volt a szerb politikában. A régi radikális tábor számára a terület elvesztése elfogadhatatlan volt, miközben az új SNS-vezetés azzal is számolt, hogy az ország tartós gazdasági és diplomáciai elszigeteltsége súlyos árat követelne. A párt egyszerre kívánta megőrizni nemzeti hitelességét és újraírni nemzetközi megítélését. Ebben a kettős beszédhelyzetben körvonalazódott az a külpolitikai módszer, amely később Vučić kormányzása alatt is megfigyelhető lett: eltérő partnerekhez eltérő hangsúlyokkal fordulni, miközben a belpolitikai közönség számára egyetlen következetes nemzeti érdek képét mutatni.

A következő években az SNS fokozatosan átvette a korábbi radikális párt vezető ellenzéki szerepét. A gazdasági válság és a kormányzó demokraták népszerűségvesztése kedvezett az új pártnak. Vučić politikai kommunikációjában egyre nagyobb hangsúlyt kapott a korrupció, az elszegényedés és az állami vezetők

kiváltságainak bírálata. Az ellenzéki retorika a korábbi területi nacionalizmushoz képest szélesebb közönséget érhetett el. A 2012-es választás előtt már nem az volt a kérdés, hogy az új párt életképes-e, hanem az, képes lesz-e a vezető kormányzati erővé válni.

HÁTTÉRGYÁR

8. A hatalom kapujában

2012-ben a szerb választók többsége érezhette úgy, hogy a 2000-es rendszerváltáshoz fűzött gazdasági várakozásai csak részben teljesültek. Az európai integráció előrehaladt, de a mindennapi megélhetés, a munkahelyek bizonytalansága és a politikai elitbe vetett bizalom szempontjából a fejlődés egyenetlen volt. A Szerb Haladó Párt az elégedetlenséget a kormányzók elleni kampánnyá szervezte. A korrupció visszaszorítását, a gazdasági fordulatot és a hatékonyabb államot ígérte, miközben elfogadhatóbbá tette magát azok számára is, akik a korábbi radikális politikát elutasították.

Az elnökválasztás második fordulójában Tomislav Nikolić legyőzte Boris Tadićot. A parlamenti választás után új kormánykoalíció alakult a haladók, Ivica Dačić szocialistái és más partnerek részvételével. Az elnöki és parlamenti fordulat lezárta azt az időszakot, amelyben a Demokrata Párt volt a szerb kormányzati politika meghatározó ereje. A hatalomhoz való visszatérés sajátos történeti pillanatot teremtett: Milošević egykori koalíciós partnereinek vezető politikusai ismét az állam irányításának központjába kerültek, immár európai integrációt hirdető programmal.

HÁTTÉRGYÁR

Vučić az új kormányban első miniszterelnök-helyettes és védelmi miniszter lett. A formális rangsor szerint Dačić állt a kabinet élén, a tényleges politikai kezdeményezés azonban fokozatosan Vučić köré szerveződött. Nikolić államfővé választása után átadta az SNS vezetését, amelyet Vučić vett át. Így sajátos hatalmi felállás keletkezett: a miniszterelnöki tisztség nem nála volt, de a legerősebb kormánypárt szervezetét ő irányította. A szerb alkotmányos rendszer formális és informális erőviszonyai közötti eltérés már ekkor megmutatkozott.

Az új vezetés korrupcióellenes fellépése gyorsan a politikai kommunikáció középpontjába került. 2012 decemberében őrizetbe vették Miroslav Mišković üzletembert, a Delta Holding alapítóját. A nagyszabású ügy azt az üzenetet közvetítette, hogy az új kormány a korábban érinthetetlennek tartott gazdasági szereplőkkel szemben is fellép. A letartóztatást a szerb média kiemelt figyelemmel kísérte, és Vučić személyes politikai tekintélye jelentősen erősödött. Az ügy későbbi bírósági fejleményei azonban arra is figyelmeztetnek, hogy a nagy nyilvánosságot kapó nyomozást és a jogerősen bizonyított bűnösséget nem szabad összekeverni.

Dušan Pavlović, aki 2013–2014-ben a gazdasági minisztériumban dolgozott, egészen más nézőpontból mutatja be a korai SNS-kormányzás működését. A The

HÁTTÉRGYÁR

Moneywasting Machine című könyvében a politikai kinevezések, az állami támogatások és a gazdasági döntéshozatal belső ellentmondásairól számol be. A mű értékét növeli, hogy a szerző nem kívülálló megfigyelőként, hanem rövid ideig a kormányzati apparátus szereplőjeként szerezte tapasztalatait. Beszámolója ugyanakkor személyes nézőpontot is képvisel, ezért az egyes állításokat további dokumentumokkal kell összevetnünk.

Az SNS vezetése a korrupcióellenes politikát a régi elit legitimitásának megkérdőjelezésére is felhasználta. A korábbi privatizációk felülvizsgálata népszerű követelés volt abban a társadalomban, ahol sokan a rendszerváltás után elveszítették biztos munkahelyüket. A kormánypárthoz közel álló médiumok gyakran azonosították a demokratikus korszak politikusait a gazdasági visszaélésekkel. A párt így a társadalmi elégedetlenséget saját vezetői tekintélyének megerősítésére fordította. A valóban indokolt korrupcióellenes intézkedések és a politikailag hasznos látványos fellépések közötti határ egyre nehezebben volt felismerhető.

A külpolitikában Vučić megpróbált hiteles tárgyalópartnerként megjelenni az Európai Unió számára. A koszovói kapcsolatok rendezéséről szóló brüsszeli egyeztetésekben a szerb kormány 2013-ban

megállapodásra jutott a pristinai vezetéssel a kapcsolatok normalizálásának egyes kérdéseiről. A megállapodás nem oldotta meg a terület státuszával kapcsolatos alapvető vitát, de az európai partnerek számára azt mutatta, hogy a korábbi radikális politikusokból alakult vezetés képes pragmatikus döntésekre. A szerb belpolitikában ugyanakkor a kormány igyekezett úgy bemutatni az eredményt, hogy közben a nemzeti érdekek feladásának vádját elkerülje.

Vučić politikai súlyának növekedése új választáshoz vezetett. A 2014. márciusi parlamenti választáson az SNS vezette lista a szavazatok mintegy 48,4 százalékát és a 250 fős parlamentben 158 mandátumot szerzett. Ez a többség lehetővé tette, hogy Vučić a következő hónapban miniszterelnök legyen, és a kormányzást korábbinál sokkal erősebb pártpolitikai háttérrel irányítsa. Az ország ekkor még nyitott versengő pártrendszerként működött, de a kormánypárt erőfölénye már lehetőséget teremtett az intézmények és a politikai nyilvánosság tartós átalakítására.

A 2012 és 2014 közötti két év ezért a Vučić-rendszer kialakulásának döntő szakasza volt. A miniszteri tisztségek, a pártelnöki pozíció, a korrupcióellenes kampány és a nemzetközi elfogadottság fokozatosan egyetlen politikus köré összpontosította a hatalmat. A

folyamat nem egyetlen drámai döntéssel zajlott le. A politikai ellenfelek meggyengülése, a médiában kialakított kép, a pártszervezet fegyelme és a választói támogatás együtt hozta létre azt a helyzetet, amelyben a későbbi autoriter hatalomgyakorlás intézményi feltételei megerősödtek.

Az első miniszterelnöki ciklus előtt Vučić már a szerb politika legerősebb szereplőjévé vált. Ebből azonban még nem következett szükségszerűen, hogy az országban egyetlen párt és vezető köré épülő, egyre egyenlőtlenebb politikai verseny alakul ki. A következő évek döntései teremtették meg a hatalomkoncentráció tartós rendszerét. A történet következő fejezeteiben ezért már kevésbé a politikusi felemelkedés, sokkal inkább az állam, a média és a gazdaság működésének megváltoztatása kerül a középpontba.

HÁTTÉRGYÁR

9. Az állam és a párt összefonódása

2014 tavaszán Aleksandar Vučić olyan parlamenti többség birtokában kezdhette meg miniszterelnöki munkáját, amellyel elődei közül kevesen rendelkeztek. A Szerb Haladó Párt által vezetett lista 158 mandátumot szerzett a 250 fős nemzetgyűlésben. A kormányzó párt számára az eredmény egyszerre jelentett széles felhatalmazást és alkalmat arra, hogy tartósan megváltoztassa a politikai verseny feltételeit. A miniszterelnök a korrupció elleni fellépést, a gazdasági reformokat és az ország európai jövőjét állította programjának középpontjába. A következő években azonban egyre inkább az vált meghatározóvá, hogyan kapcsolódnak egymáshoz a párt, az államigazgatás, a közpénzek és a politikai kommunikáció.

Szerbia alkotmányos berendezkedése a parlamentnek és a kormánynak fontos jogköröket biztosított. A törvények, a választások és a független intézmények formálisan megmaradtak, a politikai hatalom működésében mégis fokozatosan más súlypont alakult ki. Az SNS pártszervezete és a kormány személyi döntései egyre szorosabban összekapcsolódtak, a nyilvános politikai kezdeményezések pedig Vučić személyéhez kötődtek. Ez a különbség a formális jogkörök és a tényleges politikai

HÁTTÉRGYÁR

irányítás között az egész korszak értelmezéséhez nélkülözhetetlen. Egy intézmény papíron független maradhat úgy is, hogy vezetője a politikai kinevezésétől, költségvetésétől vagy a kormány jóindulatától függ.

Florian Bieber a nyugat-balkáni autoriter tendenciákat vizsgáló könyvében éppen az ilyen rendszerek működésére irányítja a figyelmet. A térség több országában a választási verseny, az ellenzéki pártok és a civil szervezetek léte nem szűnt meg, ám az erőforrások elosztása, a média és az állami intézmények feletti befolyás jelentősen egyenlőtlenné tette a versenyt. A politikatudomány ezt a helyzetet gyakran versengő autoriter berendezkedésként írja le. A fogalom nem azt állítja, hogy a választások értelmetlenek lennének, hanem azt, hogy a kormánypártnak az intézményi környezetből olyan tartós előnye származik, amelyet ellenfelei rendes demokratikus eszközökkel csak rendkívül nehezen tudnak ellensúlyozni.

Az SNS fölényének éveiben a szerb állam hivatalos szerkezete nem változott elnöki köztársasággá. A kormányt továbbra is a parlamenti többség tartotta hivatalban, a miniszterelnök irányította a végrehajtó hatalmat, a törvényhozásnak pedig megmaradtak alkotmányos jogosítványai. A politikai működés azonban fokozatosan a köztársasági elnök személye köré szerveződött. Vučić rendszeresen jelentette be a

legfontosabb beruházásokat, személyes tárgyalásokon kezelte a külpolitikai válságokat, és olyan belpolitikai kérdésekben is meghatározó megszólaló volt, amelyekben az intézményi felelősség a kormány vagy a minisztériumok hatáskörébe tartozott.

Ennek gyakorlati következménye az lett, hogy a közvélemény számára fokozatosan elmosódott a döntések felelőseinek köre. Ha egy beruházást átadtak, a siker elnöki teljesítményként jelent meg. Ha az intézmények működésével kapcsolatban bírálat érkezett, a felelősség gyakran alacsonyabb szinteken maradt. Ez a különbség különösen fontos a demokratikus elszámoltathatóság szempontjából. A miniszteréknek, állami vállalatoknak és helyi vezetőknek elvileg saját jogszabályi feladataik vannak; a politikai központtól való függés viszont csökkentheti az önálló szakmai mérlegelés és a nyilvános magyarázat esélyét.

A 2023. decemberi előrehozott parlamenti választásról készült EBESZ/ODIHR-jelentés e működés több elemét külön is rögzítette. A megfigyelők szerint a választók valódi politikai alternatívák közül választhattak, és a voksolás szervezése technikailag általában megfelelő volt. A kampány feltételeit ugyanakkor a köztársasági elnök meghatározó részvétele, a kormánypárt rendszerelőnye, a közszféra dolgozóira gyakorolt nyomás és a közforrások

felhasználásával kapcsolatos kifogások torzították. Ez a kettősség segít megérteni a korszak politikai természetét. A választás létezett, az eredménynek volt politikai jelentősége, a verseny feltételei azonban számottevően különböztek a szereplők számára.

Az elnöki személyiségre épülő politika a kormányzati kommunikáció mindennapi ritmusát is átalakította. A televíziós megszólalások, rendkívüli bejelentések és válságértelmezések egymást követték, ezért a politikai napirend jelentős részét az elnök által kiválasztott ügyek határozták meg. A rendszer támogatói ebben határozottságot és gyors döntéshozatalt láttak. Bírálói szerint a folyamatos jelenlét gyengítette az intézmények önálló nyilvános szerepét, és a szakpolitikai vitákat személyes lojalitási kérdéssé alakította. Mindkét értelmezés megértéséhez látni kell, hogy a politikai felhatalmazás és a demokratikus ellenőrzés eltérő fogalmak. Egy jelentős választási győzelem széles kormányzati mozgásteret adhat, de nem szünteti meg az intézményi korlátok szükségességét.

A hatalom koncentrációját a személyi kinevezések és a párton belüli hierarchia is erősítették. A vezetők karrierje gyakran a politikai központ bizalmától függött, ez pedig a hivatalokban a konfliktuskerülést és az előzetes alkalmazkodást ösztönözhette. A nyílt utasításnál olykor

hatékonyabb, ha egy intézmény vezetője maga próbálja kitalálni, milyen döntést várnak tőle. Az ilyen működésnek azonban sajátos ára van: amikor válság tör ki, nehezebb megtalálni azokat a szakmai és politikai felelősöket, akiknek a döntéseiről a nyilvánosság érdemben vitát folytathatna.

A szerbiai kormánypárt erejét a helyi szervezetek sűrű hálózata is biztosította. A párt nem kizárólag a parlamenti választások idején jelent meg a településeken: a helyi politikában, az önkormányzatokban és az állami vállalatok közelében is jelen volt. A közszolgálati állások és más megélhetési lehetőségek egy része a polgárok számára érzékeny kapcsolatot teremtett a politikai hatalommal. Ha valaki attól tart, hogy munkahelye vagy szerződése veszélybe kerülhet, másként viselkedhet egy választási kampányban, mint az, akinek egzisztenciája független a helyi vezetők döntéseitől. Az ilyen függésnek nem kell mindig kifejezett fenyegetés formáját öltenie. A rendszer működésének ismerete önmagában is alkalmazkodásra ösztönözhet.

Az EBESZ választásmegfigyelői később ismételten felhívták a figyelmet a közhivatalok és a kormánypárti kampány összemosódására. A 2022-es választásokról készült értékelésük a médiához való egyenlőtlen hozzáférést, a közszférában dolgozókat érő nyomást, a

kampányfinanszírozás jelentős különbségeit és az állami forrásokkal való visszaélést nevezte meg a verseny torzulásának tényezőiként. A 2023. decemberi előrehozott parlamenti választásról szóló végső jelentés szerint a kampányt az államfő meghatározó részvétele és a kormánypárt rendszerszintű előnye uralta. Ezek nem egy ellenzéki párt retorikai vádjai voltak, hanem nemzetközi megfigyelői megállapítások, amelyek a választási verseny feltételeit írták le.

A politikai rendszer személyessé válása 2017 után különösen látványossá lett. Vučić ekkor megnyerte az elnökválasztást, és a kormányfői tisztségből az államfői posztra lépett. Szerbia parlamentáris köztársaság, amelyben az elnök alkotmányos hatáskörei nem teszik szükségszerűvé a mindennapi kormányzás közvetlen irányítását. Vučić mégis az ország politikai életének központi szereplője maradt. A miniszterelnökök, a miniszterek és a párt vezetői gyakran az ő nyilvános döntéseihez, bejelentéseihez és értelmezéseihez igazodtak. A kormányzati feladatok személyre szabott bemutatása fokozatosan azt a benyomást kelthette, hogy minden fontos ügyben egyetlen vezető intézkedik.

A parlamenti vita jelentősége ezzel párhuzamosan csökkent. Az erős kormánypárti többség gyors törvényhozást tett lehetővé, a politikai konfliktusokat

pedig gyakran a televíziós nyilvánosságban vívták meg. A parlament létezett, az ellenzék felszólalhatott, és a jogszabályokhoz formális eljárások kapcsolódtak. A döntések előkészítésének súlypontja azonban egyre inkább a szűkebb politikai vezetésbe helyeződött. A hatalom így megőrizhette alkotmányos külső formáit, miközben a politikai elszámoltathatóság szűkült.

Az igazságszolgáltatás helyzete árnyaltabb vizsgálatot igényel. Szerbiában a bírói és ügyészi szervezet reformja, az alkotmánymódosítások és a szakmai önigazgatás kérdése évekig napirenden maradt. Egyes reformok valóban közelítették a szabályozást az európai követelményekhez, de a politikai nyomásgyakorlás és a jogállami garanciák tényleges érvényesülése körül továbbra is súlyos problémák merültek fel. Az Európai Bizottság 2025-ös jogállamisági értékelése a bírákat és ügyészeket érő politikai nyomást, valamint az intézményi válaszlépések hiányát is kifogásolta. A jogállam szempontjából ezért a törvényszöveg és a napi intézményi működés külön vizsgálandó.

A Vučić-rendszer egyik tartós sajátossága az volt, hogy a vezető a politikai sikerek szinte kizárólagos megtestesítőjeként jelent meg, a kudarcok felelőssége azonban gyakran alacsonyabb szinteken maradt. Egy beruházás átadásánál, külföldi tárgyaláson vagy gazdasági

bejelentésnél az elnök személye foglalta keretbe az eseményt, a helyi problémákért viszont miniszterek, önkormányzati vezetők vagy névtelen hivatalnokok is felelőssé válhattak. Ez a kommunikációs szerkezet támogathatta a vezető népszerűségét, de hosszabb távon sérülékenységet is teremtett. Ha a közvélemény minden eredményt ugyanahhoz az emberhez köt, a rendszerszintű kudarcokért is egyre inkább őt teszi felelőssé.

Az állam és a párt összefonódásának egyik legfontosabb következménye 2024 után mutatkozott meg. A korrupcióellenes tiltakozások idején a diákmozgalom nem elégedett meg egyes tisztviselők menesztésével, hanem a döntések dokumentumait, a felelősségre vonás függetlenségét és az intézményi ellenőrzés helyreállítását követelte. Ez a megközelítés közvetlenül a rendszer működési logikáját támadta. Az addig stabilnak látszó hatalmi berendezkedésnek olyan társadalmi mozgalommal kellett szembenéznie, amely a formális intézményeket saját eredeti feladatuk számonkérésével próbálta mozgásba hozni.

HÁTTÉRGYÁR

10. A propaganda új korszaka

Vučić politikai pályájában különösen figyelemre méltó a sajtóhoz fűződő viszony állandósága és változása. 1998–1999-ben tájékoztatási miniszterként olyan állami eszközök működéséért felelt, amelyek bírságokkal, tilalmakkal és háborús cenzúrával szűkítették a nyilvánosságot. A 2012 utáni rendszerben más intézményi környezet alakult ki. Szerbia európai integrációra törekvő államként nem térhetett vissza egyszerűen a kilencvenes évek nyíltan represszív médiapolitikájához. A kormányzat számára ezért a tulajdonosi befolyás, az állami hirdetések, a televíziós hozzáférés és a politikai lejárató kampányok váltak különösen fontos eszközökké.

A médiarendszer sajátosságai nélkül aligha érthető meg, hogyan maradhatott Vučić hosszú ideig rendkívül népszerű a választók jelentős részében. Az országos televíziók a szerb közélet meghatározó információforrásai maradtak, különösen az idősebb és a kisebb településeken élő közönség számára. A nagy kereskedelmi csatornák és a közmédia híradói döntően befolyásolták, mely események kaptak kiemelt figyelmet, és milyen keretben jelentek meg az ellenzéki szereplők. Az internetes hírportálok fejlődése bővítette a tájékozódási lehetőségeket, de önmagában nem szüntette meg a hagyományos televíziók politikai súlyát.

HÁTTÉRGYÁR

A kormánypárthoz közel álló bulvárlapok különleges szerepet töltöttek be. Az Informer, az Alo és más címek a politikai küzdelmet gyakran személyes támadások, rendkívüli veszélyekről szóló címlapok és ellenzéki szereplőket lejárató történetek formájában közvetítették. A sajtóetikai szervek rendszeresen kifogásolták a tabloidok működését. A Reuters Institute 2025-ös országjelentése a szerb Sajtótanács adataira hivatkozva közölte, hogy három bulvárlap 2024 első kilenc hónapjában összesen több mint négyezerszer sértette meg a szakmai etikai kódexet. Az adat nem valamennyi szerb újságra vonatkozik, de jól jelzi a piac egy befolyásos részének problémáit.

A kormánykritikus újságírás ezzel együtt fennmaradt. Az N1 televízió, a Danas napilap, az oknyomozó portálok és több független szerkesztőség rendszeresen tárt fel korrupciós gyanúkat, a politikai hatalommal összefüggő gazdasági kapcsolatokat és állami visszaélésekre utaló dokumentumokat. A szerbiai médiaviszonyok pontos leírásához ezért nem mondhatjuk, hogy minden sajtótermék a kormány ellenőrzése alatt állt. A helyzet súlyosabb és összetettebb: a kritikus médiumok működhettek, de az országos elérés, a pénzügyi erőforrások és a politikai döntéshozókhoz való hozzáférés egyenlőtlenül oszlott meg.

HÁTTÉRGYÁR

A Freedom House éves országjelentéseiben visszatérő elemként szerepelt az újságírókkal szembeni megfélemlítés, a politikai vagy tulajdonosi nyomás, az egyes hivatalos rendezvényekről történő kizárás, valamint a perekkel való fenyegetés. Az ilyen gyakorlatok hatása gyakran nehezen mérhető. Egy szerkesztőség nem feltétlenül kap közvetlen utasítást arra, hogy melyik hírt hagyja ki. A tulajdonos, a hirdető, a szerkesztő vagy az újságíró maga is mérlegelheti, milyen konfliktusokkal járna egy bizonyos téma feldolgozása. Az öncenzúra ezért sokszor az intézményes bizonytalanság következménye.

Vučić személyes televíziós jelenléte a korszak egyik meghatározó politikai jelenségévé vált. Gyakori interjúi, hosszú beszédei és rendkívüli bejelentései az elnököt a napi hírfogyasztás állandó szereplőjévé tették. A szociális problémák, a külpolitikai válságok és a gazdasági eredmények egyaránt olyan történetként jelenhettek meg, amelyben maga a vezető intézkedik, közvetít vagy figyelmeztet. Az ilyen kommunikáció egyszerre alkalmas a támogató tábor megerősítésére és az ellenzék politikai napirendjének elnyomására. Ha a közönség figyelmét szinte folyamatosan egyetlen szereplő köti le, a többi párt nehezebben tud önálló politikai történetet elmondani.

A választásmegfigyelők megállapításai különösen jól dokumentálják a médiarendszer és a politikai verseny

kapcsolatát. Az EBESZ 2023-as jelentése szerint a legtöbb országos csatorna műsoraiban a hivatalban lévő elnök és a kormánypárti szereplők kedvező bemutatása dominált. A kormányfő és az elnök hivatalos eseményeinek közvetítése a kampányban egyúttal a párt politikai üzeneteinek terjesztését is szolgálhatta. A szervezet azt is jelezte, hogy a kemény retorika és a médiában mutatkozó elfogultság tovább rontotta a jelöltek közötti esélyegyenlőséget. A választás tehát nemcsak a szavazás napján dőlt el, hanem a megelőző hónapok nyilvános vitáinak körülményei között is.

Az Európai Bizottság és az Európai Parlament a médiapiac intézményi szabályozását is bírálta. A szerb elektronikus média felügyeletéért felelős testület, a REM függetlensége és tagjainak kiválasztása évekig viták tárgya volt. A 2025-ös uniós jogállamisági értékelés a felügyelet függetlenségével kapcsolatos súlyos aggályokat rögzített. A szabályozó testületek politikai jelentősége többnyire akkor látható, amikor televíziós engedélyekről, műsorszolgáltatási kötelezettségekről vagy választási kampányok kiegyensúlyozottságáról döntenek. Ha felügyeletük nem tekinthető függetlennek, a médiapiac szabályai könnyen a legerősebb politikai szereplőnek kedvezhetnek.

HÁTTÉRGYÁR

Vučić kommunikációjának 1998-as és későbbi szakaszát ezért egyszerre kell összehasonlítanunk és elválasztanunk egymástól. A kilencvenes évek végén a közvetlen kormányzati cenzúra és a büntető jellegű pénzbírságok álltak előtérben. A későbbi korszakban a televíziós piac szerkezete, a politikai hirdetések, a közmédia és a tabloidok együttes hatása alakította a nyilvánosságot. Az eszközök eltértek, de a politikai cél mindkét korszakban a hatalom számára kedvező információs környezet kialakítása volt. Ez a folytonosság a könyv egyik legfontosabb történeti állítása, amelyet konkrét esetek, intézményi változások és független megfigyelői jelentések alapján kell bemutatni.

A rendszer sebezhetősége éppen ott mutatkozott meg, ahol a politikai vezetés a legnagyobb erőt remélte. A hírek központi irányítására épülő kommunikáció egy ideig sikeresen szoríthatta háttérbe a korrupciós ügyeket, de a 2024-es újvidéki tragédia után a diákok, az egyetemi közösségek és a helyi tiltakozók közvetlen hálózatokat építettek. Az utcai gyűlések, a közösségi médiában terjedő dokumentumok és a személyes kapcsolatok révén olyan nyilvánosság formálódott, amelyet a hagyományos televíziós napirend nehezebben tudott meghatározni. A kommunikációs túlerő már nem feltétlenül jelentett politikai kezdeményezőképességet.

HÁTTÉRGYÁR

11. A pénz és a hatalom

Egy politikai rendszer gazdasági hátországa sokszor kevésbé látványos, mint a választási kampányok vagy a televíziós konfliktusok, ám tartós működését alapvetően meghatározza. A szerbiai gazdaságpolitika a szocializmus felbomlása, a háborús szankciók és az ezredforduló utáni privatizációk örökségét hordozta. A 2012-ben hatalomra jutó Szerb Haladó Párt a korábbi korrupció és a sikertelen privatizációk felszámolását ígérte. A társadalom jelentős része valóban olyan államot szeretett volna, amelyben a politikai kapcsolatok helyett az átlátható szabályok döntenek a gazdasági lehetőségekről. A következő évek tapasztalatai azonban azt mutatták, hogy az örökölt függőségi rendszerek lebontása elmaradt a politikai ígéretektől.

Dušan Pavlović The Moneywasting Machine című könyve különösen fontos forrás ennek a korszaknak a megértéséhez. A közgazdász 2013 őszétől 2014 elejéig dolgozott a szerb gazdasági minisztériumban Saša Radulović miniszter mellett. Rövid kormányzati tapasztalata után részletesen megírta, milyen akadályokba ütköztek az állami vállalatok, támogatások és privatizációs eljárások átalakítására tett kísérletek. A könyv szemlélete kritikus, a benne szereplő belső beszélgetések és személyes benyomások a szerző nézőpontját tükrözik.

HÁTTÉRGYÁR

Ennek ellenére elsőrendű értékű tanúságtétel, mert intézményi működést, konkrét szereplőket és döntési folyamatokat ír le.

Pavlović elemzésének középpontjában az általa pazarló gépezetnek nevezett gazdaságpolitikai szerkezet áll. A rendszer két meghatározó elemét a pártpolitikai patronázsban és az állami költségvetés politikai szempontú felhasználásában látta. A patronázs ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy az állami tisztségek, vállalati pozíciók és más kedvezmények elosztása a politikai lojalitás fenntartását szolgálhatja. Az állami támogatások pedig olyan cégek és vállalkozók számára is elérhetővé válhatnak, amelyek gazdasági teljesítménye önmagában nem indokolná a segítséget. Az ilyen gyakorlatok hatása túlmutat a költségvetési veszteségen: gyengítik a versenyt, és a gazdasági szereplőket a politikai vezetéshez kötik.

Vučić kormányzásának fontos része volt a látványos infrastrukturális modernizáció. Autópályák, vasútvonalak, ipari beruházások és városfejlesztések jelentek meg a politikai kommunikáció központi témáiként. Az ország sok tekintetben valóban jelentős fejlesztési lemaradást örökölt a jugoszláv háborúktól és a kétezres évek gazdasági átalakulásától. Egy új közlekedési kapcsolat vagy külföldi gyár ezért kézzelfogható előnyöket hozhatott a

lakosságnak. A beruházások politikai felhasználásának vizsgálata nem kívánja meg ezeknek az előnyöknek a tagadását.

A kérdés az volt, milyen feltételek között születnek meg a szerződések, hogyan ellenőrzik a kivitelezőket, és mennyire hozzáférhetők a nyilvánosság számára a költségekről, módosításokról, alvállalkozókról és műszaki átvételekről szóló adatok. Az állami beruházások átláthatósága azért különösen érzékeny terület, mert itt egyszerre találkozik a közpénz, a szakmai biztonság és a politikai presztízs. Ha egy fejlesztés az ország vezetőjének személyes ígéretévé válik, megnő a határidők betartásának politikai jelentősége. Ez önmagában semmilyen szabálytalanságot nem bizonyít, de erősítheti azt az ösztönzést, hogy a kedvezőtlen információk későn vagy hiányosan kerüljenek a döntéshozók elé.

Az újvidéki vasútállomás előtetőjének összeomlása után éppen ezek a kérdések kerültek előtérbe. A tiltakozók az engedélyezés, a felújítás és az ellenőrzés dokumentációját követelték, a kormány pedig az eljárások és a közzétett iratok kérdésében próbált választ adni. A közvéleményben hamar összekapcsolódott az egyedi műszaki felelősség és az a szélesebb tapasztalat, hogy a nagy állami beruházások döntéshozatala nehezen követhető. Fontos azonban elválasztani egymástól a tragédia kiváltó okának mérnöki

megállapítását, a lehetséges büntetőjogi felelősséget és a politikai rendszer egészéről megfogalmazott kritikát. Az egyik bizonyítása nem helyettesíti a másikét.

A botrány azért vált tartóssá, mert a társadalom egy része az állomásépület történetében saját korábbi tapasztalatait is felismerte. A kormányzati sikertörténetek és a mindennapi intézményi tapasztalatok közötti különbség új megvilágításba került. Egy rendszer hosszú ideig megőrizheti a választók támogatását akkor is, ha egyes ágazatok működésével elégedetlenek. A fordulat gyakran akkor következik be, amikor a különálló panaszok közös értelmezést kapnak, és az emberek már az intézmények megbízhatóságát kérdőjelezik meg. Újvidék tragédiája ilyen találkozási ponttá vált.

A 2012 utáni kormányzat a szerb gazdaság átalakítására külföldi befektetéseket és munkahelyteremtő támogatásokat helyezett kilátásba. Egy szegényebb, magas munkanélküliséggel küzdő országban a külföldi beruházásoknak kétségtelenül lehet kedvező hatása. A beruházás értékelésekor azonban nem elegendő az átadási ünnepségen bejelentett munkahelyszámot és az új üzem építését vizsgálni. Számításba kell venni az adókedvezményeket, a közvetlen támogatásokat, az infrastruktúra közpénzből történő kiépítését és a szerződésben vállalt hosszú távú kötelezettségeket is. A

politikai kommunikáció rendszerint a beruházás leglátványosabb oldalát mutatta be, miközben a teljes közpénzügyi mérleg nehezebben volt hozzáférhető.

Az Air Serbia és az Etihad Airways 2013-as megállapodása jó példa az állami gazdaságpolitika összetettségére. A szerb légitársaság újraszervezését a kormány nemzetközi stratégiai partnerségként mutatta be, amely tőkét, szakértelmet és új járatokat hozhat az országnak. Pavlović könyve a megállapodás feltételeinek és az állami szerepvállalásnak a kérdéseit is tárgyalja. A későbbi elemzésben az ilyen szerződéseket ezért külön kell bontanunk: mit ígért a partner, milyen kötelezettséget vállalt az állam, mit lehetett a nyilvános iratokból ellenőrizni, és mely hatások bizonyultak ténylegesen tartósnak. Önmagában a külföldi partner jelenléte nem bizonyítja a megállapodás előnyösségét vagy hátrányosságát.

A minisztériumi történetekből kirajzolódó politikai gazdaság lényege a döntési szabályok bizonytalansága. Ha egy vállalat támogatásról, állami hitelről vagy szerződésről tárgyal, sokat számít, mennyire előre látható a döntés folyamata. Az átlátható szabályok alapján működő intézményben a vállalkozónak a jogszabályi feltételeket kell teljesítenie. A személyes kapcsolatokra épülő rendszerben a politikai közvetítő, a miniszter vagy a

párthálózat jóindulata is lényegessé válhat. Ez a környezet azokat a gazdasági szereplőket jutalmazhatja, akik hajlandók politikai alkalmazkodásra, és elriaszthatja azokat, akik függetlenül szeretnének működni.

Pavlović beszámolója kitér a Szerb Beruházás- és Exportösztönzési Ügynökség, a SIEPA, valamint más állami intézmények szerepére. Az ilyen szervezetek eredeti feladata gazdaságfejlesztési célú: befektetőket keresni, támogatni az exportot és elősegíteni a vállalkozások versenyképességét. A szerző szerint a gyakorlatban egyes intézmények pártpolitikai kinevezések és klientúraérdekek hordozóivá váltak. Állításait nem volna helyes minden egyes alkalmazottra vagy támogatási ügyre általánosítani. A fontosabb következtetés az, hogy az intézmények működését szabályozó ellenőrzési és kinevezési mechanizmusok meghatározzák, mennyire védettek a politikai beavatkozással szemben.

A gazdasági klientúra működését a médiarendszerhez és a választási politikához is hozzá kell kapcsolnunk. Az állami vagy önkormányzati megbízásoktól függő vállalkozásoknak érdekük fűződhet a politikai kapcsolatok ápolásához. A munkahelyteremtő támogatásban részesülő cégek vezetői pedig megjelenhetnek kormányzati eseményeken, erősítve a sikeres gazdaságpolitika képét. A politikai és gazdasági függés egymást erősítheti: az egyik

oldalon a kormány a beruházásokkal igazolja teljesítményét, a másikon a kedvezményezetteknek kiszámítható kapcsolatra van szükségük az állami döntéshozókkal. Mindez nem tesz önmagában jogellenessé egyetlen támogatást sem, de megköveteli az ügyek átlátható vizsgálatát.

A korrupcióellenes kampány különösen érdekes ellentmondást teremtett. Vučić népszerűségének egyik korai forrása éppen az volt, hogy a régi gazdasági elit kiváltságainak megszüntetését ígérte. A Miroslav Mišković elleni eljárás a politikai nyilvánosságban annak bizonyítékaként jelent meg, hogy az új vezetés szembeszáll a korábbi összefonódásokkal. Pavlović ugyanakkor úgy vélte, hogy a gazdasági intézmények mélyebb patronázsrendszere nem szűnt meg. Ez a különbség a látványos korrupcióellenes intézkedések és a tartós intézményi reform között a könyv egészének egyik visszatérő motívuma lehet.

Az autoriter berendezkedés gazdasági működését nem lehet kizárólag lopás vagy egyéni meggazdagodás fogalmaival leírni. A politikai döntésekhez való privilegizált hozzáférés, a versenytársakat terhelő bizonytalanság, az állami vállalatok foglalkoztatási politikája és a költségvetési támogatások együttesen olyan függőségi hálót alakíthatnak ki, amely egyetlen párt számára tartós

előnyt biztosít. A rendszer fenntartásában így olyan emberek is érdekeltté válhatnak, akik nem ideológiai meggyőződésből támogatják a vezetést, hanem a saját megélhetésüket és gazdasági biztonságukat féltik.

Az ilyen kapcsolatok ugyanakkor a hatalomváltáskor sérülékennyé válhatnak. A párttól függő gazdasági szereplők és kinevezett vezetők gyakran addig lojálisak, amíg a korábbi döntéshozók biztosítani tudják az erőforrásokhoz való hozzáférést. Ha a választási eredmény megváltoztatja a politikai jövőre vonatkozó várakozásokat, a gazdasági szereplők is új helyzetértékelésre kényszerülhetnek. Ezért a 2026-os választási vereség vizsgálatakor a parlamenti mandátumok elvesztését is vizsgálni kell, és azt is, miként változott a vállalkozói körök, az állami vállalatok és a helyi politikai hálózatok viszonya az SNS-hez.

A szerbiai tapasztalat tágabb tanulsága az állam működésének minőségére vonatkozik. A gazdasági fejlődés valódi eredményeit, a külföldi beruházásokat és az infrastruktúra korszerűsítését nem kell elvitatni ahhoz, hogy a patronázs és a politikai befolyás problémáit feltárjuk. A történeti értékelésben a beruházások eredményét és az intézmények átláthatóságát külön vizsgáljuk. Vučić rendszerének gazdasági mérlege végül e két szempont együttese alapján rajzolható meg: mit

sikerült felépíteni, milyen közpénzügyi és intézményi áron, s mennyire tudott a gazdaság a politikai hatalom közvetlen befolyásától függetlenül működni.

HÁTTÉRGYÁR

12. A szervezett bűnözés árnyéka

A szerbiai politikai hatalom és a szervezett bűnözés kapcsolatának feltárása különösen nagy körültekintést igényel. A kilencvenes évek háborúiban megerősödött félkatonai és bűnözői csoportok, a biztonsági szolgálatok egyes tagjai, a futballszurkolói szervezetek és a politikai elit között már Milošević idején is átjárások alakultak ki. A 2000-es hatalomváltás és a későbbi reformok a kapcsolatrendszer jelentős részét meggyengítették, ám az intézményi örökséget nem sikerült maradéktalanul felszámolni. A Vučić-korszak több nagy büntetőügye arra utal, hogy az állami szervezetek és a bűnözői körök közötti kapcsolatok kérdése a demokratikus átmenet után is súlyos probléma maradt.

A történet egyik legfontosabb szereplője Veljko Belivuk, a belgrádi futballhuligán-közegből ismertté vált bűnözői csoport feltételezett vezetője. A szurkolói szervezetek Szerbiában régóta nagyobb társadalmi és politikai szerepet játszanak a sportnál. Bizonyos csoportok képesek voltak utcai mozgósításra, megfélemlítésre és erőszakos fellépésre, miközben a futballklubok körüli gazdasági érdekekkel is kapcsolatba kerültek. Az állami szervek számára egyszerre jelentettek közbiztonsági kockázatot és olyan informális hálózatot, amellyel egyes politikai

szereplők kapcsolatokat kereshettek.

Belivuk és Marko Miljković csoportjának tagjait 2021 februárjában vették őrizetbe, majd az ügyészség több súlyos bűncselekmény, köztük gyilkosságok, emberrablások és kábítószer-kereskedelem miatt emelt vádat. A büntetőeljárásban az ügyészség állításai nem tekinthetők jogerősen megállapított tényeknek. A 2026 szeptemberi tudósítások szerint a hét gyilkossággal kapcsolatos nagy per továbbra is folyamatban volt, és számos tárgyalási nap után sem született minden vádpontot lezáró jogerős ítélet. A bűncselekmények részleteit ezért a vádirat és a tanúvallomások alapján, megfelelő megjelöléssel kell ismertetnünk.

A KRIK szerb oknyomozó portál a Belivuk-csoport és a rendőrségi szereplők kapcsolatairól dokumentumokat és telefonüzeneteket hozott nyilvánosságra. A közzétett anyagokban Nenad Vučković csendőr neve különösen fontos, mert a portál szerint a csoport tagjaival és a belügyminisztériumhoz kapcsolódó szereplőkkel is kapcsolatot tartott. A kiszivárgott üzenetekben szerepelt Dijana Hrkalović, a belügyi tárca egykori államtitkára is, akinek tevékenységét külön büntetőeljárások érintették. Ezek a dokumentumok a hivatalos bűnüldözés és az informális erőszakhálózatok közötti kapcsolat lehetőségét vetették fel.

A nyomozásból és az oknyomozó feltárásokból kirajzolódó probléma azonban túlmutatott az egyes rendőrök személyén. A KRIK arra is rámutatott, hogy a szervezett bűnözői csoport tagjai olyan időszakban követtek el az ügyészség szerint súlyos bűncselekményeket, amikor a biztonsági szolgálatok egyes tevékenységeiket már figyelték. Ez a körülmény nem bizonyítja, hogy a teljes titkosszolgálat vagy a politikai vezetés védelmezte volna őket. Jogosan vet fel viszont kérdéseket a megfigyelés eredményességéről, a hatóságok közötti információáramlásról és arról, miért nem sikerült korábban megakadályozni a bűncselekmények sorozatát.

Belivuk saját vallomásaiban politikai kapcsolatokat is emlegetett, köztük azt állította, hogy szolgálatokat teljesített a hatalmon lévők számára. Az ilyen kijelentések kezelésénél különös óvatosság szükséges. Egy súlyos bűncselekményekkel vádolt személynek többféle érdeke fűződhet ahhoz, hogy a politikai elit szereplőit is megnevezze. A vallomás attól, hogy nagy horderejű, még nem azonos a függetlenül igazolt bizonyítékkal. A könyvben ezért mindig közöljük, ki, milyen eljárásban és milyen körülmények között fogalmazott meg állítást, továbbá hogy azt más dokumentum vagy bírósági döntés alátámasztja-e.

HÁTTÉRGYÁR

Vučić családtagjainak neve is előkerült az ügy körüli politikai vitákban. Egyes oknyomozó beszámolók az elnök fiának szurkolói körökben ismert személyekkel való találkozásait dokumentálták. A KRIK által közölt üzenetekben az Andrej keresztnév is megjelent, de a portál kifejezetten jelezte, hogy ebből nem lehet bizonyosan megállapítani, az elnök testvéréről, Andrej Vučićról volt-e szó. Ez a korlátozás fontos. Egy személy társas kapcsolata, névazonossága vagy szereplése egy üzenetben nem elegendő bűncselekményben való részvétel bizonyítására.

A belügyi szervekhez fűződő állítólagos kapcsolatok az igazságszolgáltatás függetlenségének kérdését is előtérbe állították. Ha egy nyomozó, ügyész vagy tanú azt érzékeli, hogy az ügy politikailag érzékeny, számolhat a munkáját vagy pályáját érintő következményekkel. Ez még akkor is torzíthatja a bűnüldözés működését, ha nincsen kimutatható közvetlen politikai utasítás. A korrupció és a szervezett bűnözés elleni fellépés minőségét ezért az eljárások átláthatóságával, a bizonyítékok kezelésével és az ügyészség önállóságával is mérnünk kell.

A másik nagy nyilvánosságot kapott ügy a Jovanjica nevű mezőgazdasági vállalkozáshoz kapcsolódott. A rendőrség 2019 novemberében nagy mennyiségű marihuánát talált a Stara Pazova közelében működő telepen. A vállalkozás tulajdonosát, Predrag Koluviját és

társait kábítószer-termesztéssel hozták összefüggésbe a hatóságok. A későbbi vádiratok és oknyomozó feltárások a rendőrség, a biztonsági szolgálatok és a vállalkozás egyes szereplői közötti kapcsolatokat is vizsgálták. A közvélemény számára különösen megrázó volt a gyanú, hogy egy ekkora illegális termelőtevékenység állami kapcsolatok nélkül nehezen maradhatott volna fenn.

A Jovanjica-ügyben a politikai vádak hamar eljutottak Vučić és családtagjai személyéig. Az ellenzék egyes képviselői közvetlen kapcsolatokra hivatkoztak, a rendőrség viszont nyilvánosan cáfolta az elnöki család érintettségét. A rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem állíthatjuk, hogy Aleksandar Vučić a kábítószer-termesztés szervezője vagy résztvevője lett volna. Az ügy történeti jelentősége a konkrét büntetőjogi felelősség megállapításán túl abban áll, hogy megmutatta a közvélemény bizalmatlanságát a politikai vezetés és a bűnüldöző intézmények kapcsolatával szemben.

A két nagy ügy között van közös vonás: egyaránt felvetődött, hogy állami hivatalnokok vagy biztonsági szereplők informális kapcsolatrendszere akadályozhatta a bűnüldözést. A történetben ugyanakkor el kell kerülnünk a mindent egyetlen központból irányító összeesküvés képét. Egy korrupt vagy részben foglyul ejtett intézményrendszerben egymással versengő személyes

érdekek, minisztériumi csoportok és helyi hálózatok is működhetnek. Éppen ez teszi bonyolulttá a politikai felelősség vizsgálatát: a közvetlen utasítások gyakran nem dokumentálhatók, miközben az intézményi ellenőrzés hiányának következményei jól láthatók.

A Freedom House országértékelései évek óta megemlítették a magas szintű korrupció és a szervezett bűnözés elleni fellépés körüli aggályokat. A 2024-es jelentés például a politikai kapcsolatokra vonatkozó hiteles vádakat és a klientúrarendszer elterjedtségét is rögzítette. Az ilyen értékelések nem büntetőítéletek, hanem több forrásból összeállított intézményi helyzetképek. A könyvben ezek alapján azt lehet bemutatni, hogy Vučić rendszerében milyen okokból gyengült az igazságszolgáltatásba és a rendőrségbe vetett bizalom, majd miként vált a felelősségre vonás követelése a 2024 utáni tiltakozások egyik központi elemévé.

HÁTTÉRGYÁR

13. A Balkán erős embere

Aleksandar Vučić külpolitikájának egyik legfontosabb jellemzője az egymással versengő nagyhatalmi központok közötti mozgástér keresése volt. Szerbia hivatalosan az Európai Unióhoz kívánt csatlakozni, miközben fenntartotta történelmi, politikai és energetikai kapcsolatait Oroszországgal, és egyre nagyobb gazdasági jelentőséget tulajdonított Kínának. Az Egyesült Államokkal is együttműködésre törekedett, jóllehet Koszovó függetlenségének elismerése és a NATO 1999-es légicsapásainak emléke tartósan terhelte a kapcsolatokat. A szerb elnök gyakran úgy mutatta be ezt a politikát, mint a nemzeti függetlenség és a pragmatikus érdekképviselet bizonyítékát.

A nyugat-balkáni térség különleges jelentősége abból adódott, hogy az európai integráció ígérete hosszú éveken át együtt létezett a rendezetlen államközi és etnikai konfliktusokkal. Szerbia gazdasága erősen kötődött az uniós piachoz, a lakosság egy része pedig munkavállalás, tanulás és családi kapcsolatok révén is az európai országokhoz. Az ország politikai identitásában ugyanakkor a koszovói kérdés és a nyugati beavatkozások emléke miatt jelentős EU- és NATO-ellenes érzések maradtak. Vučić ezt a kettősséget használta fel diplomáciai mozgásterének bővítésére.

HÁTTÉRGYÁR

Florian Bieber a nyugat-balkáni autoriter rendszerekről írt munkájában a stabilitás politikai ígéretének jelentőségét emeli ki. A térség vezetői gyakran úgy érveltek nyugati partnereik előtt, hogy az erős, központosított hatalom a nacionalista konfliktusok kiújulásának megakadályozásához szükséges. A nyugati kormányok számára a határok, a migráció, a biztonságpolitika és a koszovói egyeztetések kezelése valóban fontos szempont volt. Ebből azonban sajátos ellentmondás keletkezett: miközben az európai integráció a demokratikus intézményeket kívánta erősíteni, az azonnali stabilitás igénye olykor a túlzottan központosított hatalommal való együttműködést tette vonzóvá.

Koszovó a szerb külpolitika legérzékenyebb kérdése maradt. Belgrád a 2008-as függetlenségi nyilatkozatot továbbra sem ismerte el, noha a pristinai intézmények működése és a terület nemzetközi helyzete a következő években megszilárdult. Vučić a 2013-as brüsszeli megállapodás időszakától rendszeresen központi szerepet játszott az uniós közvetítéssel zajló tárgyalásokban. A megállapodások a rendőrség, az igazságszolgáltatás, az önkormányzatok és a szerb közösség intézményi helyzetének egyes kérdéseire irányultak, de a felek értelmezése és végrehajtási készsége gyakran eltért.

HÁTTÉRGYÁR

2023 februárjában Brüsszelben új megállapodás született a kapcsolatok normalizálásához vezető útról, márciusban pedig Ohridban elfogadták a végrehajtási mellékletet. Az Európai Unió külügyi szolgálatának dokumentumai szerint a felek vállalták, hogy korábbi kötelezettségeiket is teljesítik, és az egyezség végrehajtása uniós integrációjuk szempontjából is jelentőséggel bír. A dokumentumok létrejötte diplomáciai eredmény volt, ám megvalósításuk korlátozott maradt. A rendszeresen visszatérő észak-koszovói válságok azt mutatták, hogy a politikai megállapodások és a helyi közösségek mindennapi biztonsága között továbbra is nagy távolság húzódott.

2023 szeptemberében Banjska közelében fegyveres szerb csoport támadt a koszovói rendőrségre. Az összecsapásban egy rendőr és több támadó meghalt, az ügy pedig súlyos nemzetközi válságot okozott. Az Európai Bizottság későbbi értékelése hiányolta, hogy Szerbia megfelelően hozzájáruljon a támadás felelőseinek elszámoltatásához. A bűncselekmény közvetlen megrendelőinek és politikai kapcsolatainak megállapítása külön bizonyítási kérdés; ugyanakkor az esemény világosan megmutatta, milyen veszélyeket hordoz, ha egy rendezetlen területi konfliktusban fegyveres csoportok is politikai szerephez jutnak.

HÁTTÉRGYÁR

Oroszország a koszovói ügyben a szerb diplomácia egyik fontos nemzetközi támasza volt. Moszkva következetesen elutasította Koszovó függetlenségének elismerését, és az ENSZ Biztonsági Tanácsában is befolyást gyakorolhatott a kérdés kezelésére. A kapcsolatoknak energetikai dimenziója is volt: Szerbia gázellátása hosszú ideig jelentős mértékben függött Oroszországtól, legnagyobb olajvállalatának tulajdonosi szerkezetében pedig meghatározó orosz részesedés maradt fenn. Ez a függés az orosz–ukrán háború és a nemzetközi szankciók idején komoly gazdaságpolitikai kockázattá vált.

Vučić 2022 februárja után sajátos álláspontot foglalt el az Ukrajna elleni orosz agresszió ügyében. Szerbia több nemzetközi fórumon támogatta Ukrajna területi integritásának elvét, és humanitárius segítséget is nyújtott, de nem csatlakozott az Európai Unió Oroszországgal szembeni szankcióihoz. Az Európai Bizottság 2025-ös jelentése szerint Belgrád kül- és biztonságpolitikai igazodása az uniós álláspontokhoz alacsony szinten maradt. A szerb vezetés ezzel egyszerre igyekezett megőrizni az orosz kapcsolatot és elkerülni, hogy teljesen elveszítse európai partnereinek bizalmát.

Kína gazdasági jelenléte különösen a nagy infrastruktúra- és ipari beruházásokban vált érzékelhetővé. Vasúti fejlesztések, bányászati és kohászati

HÁTTÉRGYÁR

befektetések, valamint technológiai együttműködések kapcsolódtak a szerb–kínai viszonyhoz. Vučić a kínai vezetést a gyors beruházások és a stratégiai partnerség forrásaként mutatta be. A 2024-ben életbe lépett szabadkereskedelmi megállapodás tovább bővítette a kétoldalú kapcsolatokat, miközben az Európai Bizottság a kereskedelmi és politikai következményeket Szerbia európai integrációja szempontjából is vizsgálta. A kínai beruházások értékelésénél külön figyelmet kell fordítanunk a közbeszerzési átláthatóságra, a környezetvédelmi előírásokra és az adósságkockázatokra.

A külpolitikai mozgástér fenntartása belpolitikai célokat is szolgált. Vučić egyszerre jelenhetett meg Brüsszelben az európai integrációt támogató pragmatikus vezetőként, Moszkva felé hagyományos partnerként, Pekingben pedig a nagy beruházásokat vonzó államférfiként. A hazai közönség előtt mindegyik találkozót a szerb nemzeti érdekek önálló képviseleteként lehetett bemutatni. Az ilyen többirányú diplomáciának ugyanakkor világos határai vannak: ha a partnerek követelései egyre inkább kizárják egymást, a korábban hasznos egyensúlyozás a döntések elhalasztásává válhat.

A boszniai szerb vezetéshez, különösen Milorad Dodikhoz fűződő kapcsolat szintén fontos része a történetnek. Belgrád a Boszniai Szerb Köztársasággal

kulturális, politikai és gazdasági kapcsolatokat ápolt, ám Dodik egyes alkotmányellenes lépései és szeparatista retorikája nemzetközi feszültségeket okozott. Az Európai Bizottság 2025-ös jelentése kifogásolta a szerb vezetés támogatását Dodik irányában. Vučić számára a boszniai szerb közösséghez fűződő viszony egyszerre volt nemzetpolitikai kérdés és olyan diplomáciai eszköz, amely regionális tárgyalási súlyt biztosíthatott.

A 2026-os választási vereség után e külpolitikai örökség új megvilágításba került. Az új parlamenti többségnek olyan ország kapcsolatrendszerét kellett átvennie, amely gazdaságilag szorosan az Európai Unióhoz kötődik, energetikailag és politikailag fontos orosz kapcsolatokkal rendelkezik, és jelentős kínai beruházásokat fogadott. Az Európai Bizottság november eleji bővítési értékelése már a következő kormány számára jelölte meg feladatként a jogállami és külpolitikai irányváltást. A Vučić-korszak mérlege ezért a nemzetközi kapcsolatokban is hosszabb idő alatt állapítható meg: egy politikai vezető távozásával a gazdasági szerződések és a biztonságpolitikai függések nem szűnnek meg automatikusan.

HÁTTÉRGYÁR

14. Az elégedetlenség felhalmozódása

Vučić politikai hatalmának megerősödésével párhuzamosan a társadalmi elégedetlenség is új formákat öltött. A kormánypárt sorozatos választási győzelmei hosszú ideig azt a benyomást kelthették, hogy a politikai ellenzék képtelen országos alternatívát felépíteni. A városokban, az egyetemi közegben, a civil szervezetek körében és a független sajtóban azonban különböző ügyekből kiindulva egyre több tiltakozás jelent meg. A mozgalmak nem alkottak egységes szervezetet, és követeléseik sem voltak azonosak. Közös tapasztalatuk mégis az volt, hogy az állami döntéshozatal átláthatóságát, az elszámoltathatóságot és a politikai vezetők felelősségét egyre többen kérdőjelezték meg.

2017-ben Vučić elnökválasztási győzelme után tüntetések kezdődtek a politikai és médiabeli egyenlőtlenségek miatt. Az elégedetlenség következő hullámai helyi ügyekből, környezetvédelmi konfliktusokból és az ellenzéki szereplőkkel szembeni erőszak miatti tiltakozásokból táplálkoztak. A demonstrációk résztvevőinek összetétele és céljai eltértek egymástól. Némelyek az elnök lemondását követelték, mások a választások tisztaságát vagy egy konkrét beruházás felülvizsgálatát. Az általános rendszerkritika és a helyi

HÁTTÉRGYÁR

követelések kapcsolata később különösen fontossá vált a diákmozgalom társadalmi támogatottságának kialakulásában.

Az ellenzéki pártok nehéz helyzetét a médiapiac és a választási rendszer intézményi sajátosságai is erősítették. Az országos televíziókban a kormányzati szereplők jelenléte sokszor jóval nagyobb volt, mint az ellenzéké. A helyi szintű pártfüggés és a kampányhoz szükséges erőforrások egyenlőtlen elosztása további akadályokat jelentett. Az ellenzék belső vitái, a választási bojkottok és a közös jelöltek körüli nézeteltérések pedig gyengítették a politikai alternatíva hitelességét. A rendszer így több forrásból táplálkozó előnyt élvezett: az intézményi feltételek és a valódi ellenzéki gyengeségek egymást erősítették.

2023 májusában két tömeggyilkosság rázta meg Szerbiát. Belgrádban egy iskolában, majd a főváros közelében elkövetett fegyveres támadások sok ember életét követelték. A megrendülést széles körű társadalmi vita követte az erőszak kultúrájáról, a médiában megjelenő agresszív tartalmakról és a közbiztonságról. A Szerbia az erőszak ellen jelszóval megindult tüntetések a kormány médiapolitikáját és a közéleti beszéd hangnemét is bírálták. A szervezők egyes országos műsorszolgáltatók felelősségét, a médiafelügyelet működését és a politikai

vezetők szerepét is napirendre tűzték.

A tömeggyilkosságokat nem lehet egyetlen politikai döntésből vagy médium műsoraiból levezetni. A tiltakozások politikai jelentősége nem azon múlott, hogy a kormánnyal szembeni minden vád bizonyítható volt-e. Sokkal inkább azon, hogy a lakosság jelentős részében az erőszak és az intézményi felelőtlenség tapasztalata összekapcsolódott. A demonstrációk olyan közönséget is mozgósítottak, amely korábban nem feltétlenül vett részt pártpolitikai eseményeken. Az utcai tiltakozás így önálló politikai nyelvet teremtett a pártok közötti mindennapi viták mellett.

A 2023 decemberére kiírt előrehozott parlamenti választást már ebben a feszült légkörben tartották. A Szerbia az erőszak ellen koalíció megpróbálta a tiltakozások lendületét választási alternatívává alakítani, ám az SNS vezette lista ismét győzött. Az eredmények körül súlyos viták alakultak ki, különösen Belgrádban. Az ellenzék választási szabálytalanságokra és a választói névjegyzékekkel kapcsolatos visszaélésekre hivatkozott, több helyen utcai demonstrációkkal követelte a választás felülvizsgálatát. A kormánypárt elutasította a csalásra vonatkozó általános vádakat.

Az EBESZ/ODIHR 2023-as választási jelentése árnyalt, de súlyos megállapításokat tartalmazott. A választók

számára léteztek valódi politikai alternatívák, és a szavazást technikailag többnyire megfelelően szervezték meg. A kampányt ugyanakkor az elnök meghatározó részvétele, a kormánypárt rendszerszintű előnye, a közszférában dolgozókat érő nyomás, a média elfogultsága és az állami források felhasználásával kapcsolatos aggályok jellemezték. A nemzetközi megfigyelők így a választás demokratikus versenyfeltételeit bírálták, miközben nem állították, hogy valamennyi leadott szavazat érvénytelen lett volna.

A következő év helyhatósági választásai hasonló problémákat vetettek fel. Az EBESZ 2024 augusztusában közölt értékelése szerint a júniusi önkormányzati választásokat rendben lebonyolították, de a kormánypárt dominanciája és az ellenzék töredezettsége rontotta a versenyképességet. A közszféra dolgozóira nehezedő nyomás és az állami erőforrások kampánycélú használata továbbra is aggodalmat keltett. A jelentések fontos történeti bizonyítékok arra, hogy a 2026-os rendszerbukás előtti években a választási intézményrendszer korrekciója elmaradt, miközben a politikai elégedetlenség egyre szélesebb társadalmi csoportokban halmozódott fel.

A tiltakozó mozgalmak számára különösen nehéz volt az a dilemma, hogy mennyire kapcsolódjanak a hagyományos ellenzéki pártokhoz. A pártok rendelkeztek parlamenti

tapasztalattal, helyi szervezetekkel és választási jelöltekkel, ám sok tüntető bizalmatlanul tekintett rájuk. Az ellenzék egy részének korábbi kormányzati szerepe, belső konfliktusai és gyenge választási teljesítménye miatt a társadalmi tiltakozások nem mindig kívántak pártpolitikai képviseletet. Ez a feszültség a 2024 novemberében kezdődő diákmozgalomnál új megoldást kapott: a szervezők tudatosan igyekeztek megőrizni saját kezdeményezőképességüket.

Az elégedetlenség további forrása volt az állami beruházások átláthatósága és a környezetvédelmi döntések vitatottsága. A lítiumbányászati tervek elleni tiltakozások, a helyi infrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos konfliktusok és a nagy nemzetközi beruházások körüli kérdések megmutatták, hogy a kormány gazdaságpolitikai sikerbeszámolói nem minden esetben találkoztak a helyi közösségek tapasztalataival. A társadalom egy része nem vitatta a fejlődés szükségességét, de beleszólást követelt abba, hogy milyen feltételekkel, kinek a javára és milyen közpénzügyi ellenőrzés mellett valósuljanak meg a beruházások.

Ezek a különböző tiltakozások 2024 őszéig nem vezettek országos hatalomváltáshoz. A kormánypárt megőrizte parlamenti és önkormányzati pozícióinak jelentős részét, Vučić pedig továbbra is a politikai élet központi szereplője

HÁTTÉRGYÁR

maradt. A társadalmi elégedetlenség azonban egyre több különálló tapasztalatból állt össze. A média, a korrupció, az egyetemek, a közlekedésbiztonság és az állami beruházások ügyeiben hasonló követelés jelent meg: az intézményeknek ellenőrizhetően, a politikai vezetők közvetlen befolyásától függetlenül kellene működniük.

2024. november 1-jén az újvidéki vasútállomás előtetőjének összeomlása tragikus fordulatot hozott. A tizenhat ember halálát okozó katasztrófa egy olyan társadalomban következett be, ahol már évek óta viták folytak a beruházások minőségéről, az állami szerződések átláthatóságáról és a politikai felelősségről. A tiltakozások korábbi hullámaitól eltérően ekkor a diákok és az egyetemi közösségek fokozatosan országos hálózatot építettek. A tragédia körüli felháborodás megteremtette a különböző társadalmi követelések találkozási pontját. A következő fejezetek már ennek a mozgalomnak a megszületését, a hatalom reakcióit és a 2026-os választási vereséghez vezető utat mutatják be.

HÁTTÉRGYÁR

15. Tizenhat halott Újvidéken

2024. november 1-jén, pénteken délelőtt az újvidéki vasútállomás előtt utasok várakoztak. A város központi pályaudvara az előző években megvalósított szerbiai vasútfejlesztések egyik fontos állomása volt. Az épület korszerűsítése a Belgrád és Budapest közötti vasúti összeköttetés fejlesztésének tágabb politikai történetéhez is kapcsolódott, amelyet a szerb kormány a gazdasági modernizáció és a nemzetközi együttműködés kiemelkedő eredményeként mutatott be. A pályaudvar működött, az utasok számára a nap ugyanúgy kezdődött, mint bármely más munkanapon. Röviddel dél előtt azonban az épület külső falához kapcsolódó hatalmas beton előtető lezuhant.

A szerkezet 11 óra 52 perckor omlott össze. A helyszínen tizennégy ember vesztette életét, ketten később haltak bele sérüléseikbe. Egy fiatal nő életben maradt, de rendkívül súlyos, maradandó következményekkel járó sérüléseket szenvedett. A tragédia tizenhat halálos áldozatának emléke rövid idő alatt országos jelentőségűvé vált. Az áldozatok történeteinek feldolgozása különösen nagy tapintatot kíván: családjuk számára a történtek személyes veszteséget jelentettek, amelyet a következő hónapokban kibontakozó politikai konfliktus nem halványíthat el.

HÁTTÉRGYÁR

A katasztrófa után azonnal felmerült a kérdés, hogyan zuhanhatott le a pályaudvarhoz tartozó hatalmas szerkezet egy olyan létesítményen, amelyet a közelmúltban felújítottak. A hivatalos megszólalások egy része kezdetben azt hangsúlyozta, hogy maga az előtető nem esett át felújításon. A későbbi műszaki és dokumentációs viták azonban éppen arra irányították a figyelmet, miként vizsgálták meg a meglévő szerkezetek állapotát, milyen módosítások érinthették az épületet, és ki felelt a teljes beruházás biztonsági ellenőrzéséért. A bűncselekmény vagy gondatlanság megállapítása az ügyészség és a bíróság feladata, a politikai felelősség kérdése viszont már a tragédia első napjaiban megjelent.

A szerbiai nagyberuházások körüli vitákat hosszú ideje az átláthatóság hiánya, a nemzetközi szerződések eltérő nyilvánossága és a költségek ellenőrzésének nehézsége jellemezte. Az újvidéki baleset ezért egy szélesebb társadalmi tapasztalatot érintett. A közvélemény egy része úgy látta, hogy a hatalmi rendszer az átadási ünnepségeket és a látványos gazdaságpolitikai eredményeket fontosabbnak tartotta a szabályos műszaki ellenőrzésnél és a dokumentumok megismerhetőségénél. Ezt a kritikát csak az egyes döntési folyamatok elemzésével lehet bizonyítani, de az esemény politikai jelentőségét éppen az adta, hogy sok polgár saját korábbi tapasztalataira ismert a történetben.

HÁTTÉRGYÁR

A tragédia után a tüntetők a pályaudvar felújításának teljes dokumentációját követelték. A diákmozgalom egyik első fontos kérdése az volt, kik döntöttek a beruházásról, milyen szerződések születtek, ki ellenőrizte a munkákat, és milyen feltételekkel nyitották meg újra az állomást az utasok előtt. A CRTA által később összegzett követelések szerint az állam kezdetben a rendelkezésre álló iratoknak csak egy részét hozta nyilvánosságra. A mozgalom és a műszaki szakértők ezért a hiányzó szerződések, költségkimutatások és felelősségi dokumentumok közzétételét is sürgették.

November második felében újabb fordulat következett be. A belgrádi színművészeti kar előtt a tragédia áldozataira emlékező diákokat és tanárokat támadás érte. Az esemény a fiatalok számára közvetlen tapasztalattá tette a politikai erőszak és a felelősségre vonás problémáját. Az egyetemi közösségek addig elsősorban a tragédia körüli átláthatóságot követelték, ezután azonban a tiltakozókkal szembeni fellépés kivizsgálását is központi ügynek tekintették. A megemlékezésekből kialakuló blokádmozgalom fokozatosan önálló politikai és társadalmi erővé vált.

A demonstrációk szervezői nem azonnal országos kormányváltást követeltek. A kezdeti négy fő követelés az újvidéki beruházás dokumentumainak teljes közzétételére,

HÁTTÉRGYÁR

a demonstrálókat megtámadók felelősségre vonására, a tiltakozások során őrizetbe vett személyekkel kapcsolatos intézkedésekre és a felsőoktatás működéséhez szükséges forrásokra irányult. A követelések jogi és intézményi természetűek voltak, ami jelentős különbséget jelentett a hagyományos ellenzéki pártpolitikához képest. A diákok nem valamelyik párt programját akarták megvalósítani, hanem azt követelték, hogy az állami intézmények saját szabályaik szerint működjenek.

A tiltakozások jelképrendszere is sajátos módon alakult ki. A tizenhat áldozat emlékére tartott tizenhat perces csend a társadalmi szolidaritás egyszerű, mindenki számára érthető formájává vált. A néma megemlékezésben olyan emberek is részt vehettek, akik különböző politikai nézeteket vallottak, vagy nem kívántak egyetlen ellenzéki párt rendezvényén sem megjelenni. A csenddel kifejezett tiltakozás az állami propaganda hangos és személyeskedő közegében különösen erős kontrasztot teremtett. A mozgalom erejét részben éppen az adta, hogy a résztvevőknek nem kellett minden kérdésben azonos politikai álláspontra jutniuk.

A hatalom kezdetben a korábban már alkalmazott politikai eszközökkel próbálta kezelni a válságot: részleges engedményekkel, személycserékkel, a tiltakozók követeléseinek vitatásával és a mozgalom politikai

hátterére vonatkozó vádakkal. A tiltakozások azonban egyre több egyetemre, középiskolára és településre terjedtek át. A demonstrálók számára minden elmaradt dokumentum vagy lezáratlan eljárás a felelősségre vonás hiányának újabb bizonyítékává vált. A kormány ezért olyan mozgalommal szembesült, amelynek a működéséhez nem volt szüksége állandó országos vezetőre vagy a hagyományos pártstruktúrára.

Az újvidéki tragédia története itt kapcsolódik össze Vučić hosszú politikai pályájával. Az elnök 1998-ban a tájékoztatás ellenőrzésének állami eszközeit irányította, 2012 után pedig olyan hatalmi rendszer központjává vált, amelynek működésében a személyes vezetés, a média és az állami erőforrások összekapcsolása meghatározó szerepet játszott. A vasútállomás összeomlása után a tiltakozók éppen e rendszer egyik legfontosabb gyengeségét támadták: azt, hogy az állami döntésekért felelős személyek és intézmények gyakran nehezen voltak számon kérhetők. A katasztrófa ezzel a szerb politikai rendszer egészét érintő válsággá vált.

HÁTTÉRGYÁR

16. A félelem elvesztése

A 2024 végén kezdődő egyetemi blokádok a következő évben példátlan társadalmi mozgósítássá fejlődtek. A diákok gyűléseket tartottak, közvetlenül egyeztettek egymással, és egyetemi közösségeken keresztül próbálták biztosítani a döntések nyilvánosságát. A szervezési módszer lassabb lehetett, mint egy hierarchikus párt vezetésének utasításai, de szélesebb részvételt tett lehetővé. A mozgalom számára a demokratikus döntéshozatal saját működésének is fontos részévé vált. A résztvevők így már a tiltakozás során olyan politikai gyakorlatot próbáltak kialakítani, amely eltért a személyi vezetésre és a lojalitásra épülő kormánypárti modelltől.

A megmozdulások földrajzi kiterjedése különösen fontos volt. Belgrád mellett Újvidéken, Nišben, Kragujevacon és számos kisebb településen is szerveződtek demonstrációk. A résztvevők gyalogos és kerékpáros menetekkel kapcsolták össze a városokat, a helyi közösségek pedig szállással, étellel és más segítséggel támogatták őket. A politikai tiltakozás így fokozatosan társadalmi eseménnyé vált, amelyben a diákok mellett tanárok, orvosok, gazdálkodók és különböző foglalkozású polgárok is megjelentek. A mozgalom erejét a személyes kapcsolatok és a közösségi támogatás adta, nem a központi kampányapparátus.

HÁTTÉRGYÁR

március 15-én Belgrádban került sor a tiltakozássorozat egyik legnagyobb megmozdulására. A független tömegbecslések 275 és 325 ezer közé tették a résztvevők számát. Egy többmilliós országban ez olyan nagyságrend, amely már a hatalom társadalmi támogatottságának egészét érintő kérdéseket vet fel. A demonstrációk azonban még nem jelentettek közvetlen politikai többséget: az utcai részvétel és a választási szavazat másféle döntés. A mozgalomnak ezért előbb-utóbb választ kellett adnia arra, milyen intézményi úton kívánja elérni követeléseit.

A 2024 végén induló egyetemi blokádok különlegessége részben a szervezési módszerükből fakadt. A hallgatói gyűlések, az egyetemi közösségek döntéshozatala és a helyi tiltakozások sokáig ellenálltak annak, hogy a mozgalmat egyetlen országosan ismert politikai személyhez lehessen kötni. A kormánypárti kommunikációban a személyes támadás korábban bevált eszköz volt: az ellenzéki vezetők múltját, kapcsolatait és szándékait lehetett folyamatos viták tárgyává tenni. A decentralizált mozgalom esetében ez nehezebbnek bizonyult. Ha az egyik szereplő visszavonult, a tiltakozások más egyetemeken és városokban folytatódtak.

Az ilyen szervezet működése persze korlátokat is hordozott. Egy tömegtüntetés összefogásához elegendő

lehet néhány világos követelés, egy országos választáson viszont jelölteket kell állítani, választási megfigyelőket kell mozgósítani és a politikai programról is dönteni kell. A diákmozgalom számára ez komoly átalakulást jelentett. A tiltakozás morális tekintélyét át kellett vezetnie a parlamentáris politika világába anélkül, hogy elveszítette volna azokat a támogatókat, akik éppen a régi pártokból ábrándultak ki. A korábban háttérbe szorult tanárok, egyetemi oktatók, szakértők és helyi közéleti szereplők megjelenése egyúttal azt jelezte, hogy a mozgalom társadalmi koalícióvá szélesedett.

A 2026. október 25-i választás eredményét ezért hiba volna kizárólag a kormánypárt támogatásának összeomlásával magyarázni. A hivatalos eredmény szerint a Diáklista 140 mandátumot szerzett a 250 tagú parlamentben, a Vučić nevét viselő lista pedig 103-at. Az utóbbi mögött továbbra is jelentős választói tábor állt. A változásban meghatározó volt azoknak az állampolgároknak a mozgósítása, akik korábban otthon maradtak, vagy nem láttak hiteles kormányváltó lehetőséget. A politikai rendszer tehát választási vereséget szenvedett, de támogatói és a korábbi intézményi kapcsolatrendszer nem tűntek el egyik napról a másikra.

Az eredmény után a kormányalakítás és az intézményi átmenet már másféle feladatokat követelt, mint az utcai

HÁTTÉRGYÁR

tiltakozás. Egy demokratikus fordulat első napjaiban különösen erős lehet a társadalmi igény a gyors személycserékre és a visszaélések feltárására. Ugyanakkor egy jogállami kormány csak akkor tud tartós változást elérni, ha a felelősség megállapítását bizonyítékokra és megfelelő eljárásokra építi. A győzteseknek azt is el kell fogadniuk, hogy a vesztes párt hívei ugyanolyan politikai jogokkal rendelkeznek, mint az ő szavazóik. E felismerés nélkül könnyen újratermelődne a lojalitás és az ellenségkép logikája, amely ellen a mozgalom tiltakozott.

A kormányzat a tiltakozásokat többféleképpen próbálta értelmezni. Vučić és szövetségesei rendszeresen hivatkoztak arra, hogy a demonstrációk mögött külföldi befolyás, a hatalom erőszakos megdöntésére irányuló kísérlet vagy ellenzéki politikai érdekek állhatnak. A diákmozgalom képviselői ezzel szemben a felelősségre vonásra és az intézmények működésére helyezték a hangsúlyt. A két értelmezés közötti ellentét azért volt éles, mert eltérő legitimációs alapot kínált. A kormány a választásokon szerzett mandátumaira hivatkozott, a mozgalom pedig arra, hogy a választási győzelem sem mentesíti az állami intézményeket a törvényesség követelménye alól.

A tüntetések során erőszakos incidensek is történtek. Diákokat és más demonstrálókat támadtak meg, rendőri

intézkedések és őrizetbe vételek miatt pedig újabb tiltakozások kezdődtek. A jogvédő szervezetek és a független sajtó több esetben aránytalan hatósági fellépésről számolt be. Az egyes ügyek büntetőjogi értékelésekor természetesen külön kell vizsgálni az eseményeket, de politikai hatásuk egyértelmű volt: a rendőrségi nyomás nem törte meg a mozgalmat, több alkalommal inkább megerősítette a résztvevők összetartozásának érzését.

A rendszer számára különösen veszélyessé vált, hogy a diákok a hagyományos ellenzéki pártoktól is függetlenséget igyekeztek megőrizni. A Szerb Haladó Párt politikai kommunikációja hosszú éveken át a régi demokratikus ellenzék hibáinak, korrupciós gyanúinak és belső megosztottságának bemutatására épült. A diákmozgalommal szemben ez a módszer kevésbé volt hatásos. A közösség nem a 2000-es évek kormányzati szereplőinek visszatérését hirdette, hanem új politikai és szakmai szereplőket állított előtérbe. Ezzel a hatalom egyik legerősebb kampányeszközét, a régi ellenfélhez való állandó visszautalást gyengítette.

2025 májusában a diákok előrehozott parlamenti választások kiírását követelték. A lépés stratégiai fordulatot jelentett, mert a korábbi intézményi és igazságszolgáltatási követelések mellé a politikai hatalom

újraelosztásának igénye társult. A mozgalom ekkor már azt állította, hogy a kormányzati rendszer a hagyományos ellenőrzési eljárásokon keresztül nem hajlandó teljesíteni a követeléseket, ezért a választóktól kell új felhatalmazást kérni. A parlamenti választás követelése egyúttal a békés alkotmányos hatalomváltás útját jelölte ki.

A következő hónapokban a demonstrációk hullámzó intenzitással folytatódtak. A részvétel nem maradt minden rendezvényen azonos, és a mozgalomnak a hosszú blokádokból fakadó fáradtsággal is meg kellett küzdenie. A politikai jelentősége azonban nem veszett el. A CRTA 2025-ös felmérései szerint a lakosság jelentős része az előrehozott választást tekintette a válságból kivezető útnak, s a diákokhoz kötődő lista támogatottsága több mérésben már meghaladta a kormánypárti blokkét. A felmérések nem előre megírt választási eredmények voltak, de azt jelezték, hogy a mozgalom utcai ereje választási alternatívává alakulhat.

A 2026-os választási kampányban a diákok decentralizált szervezési módszereket alkalmaztak. A jelölteket egyetemi és helyi közösségek vitáiban választották ki, a politikai kampány pedig sok helyen a választókkal való közvetlen találkozásokra épült. Ez a stratégia számottevő különbséget jelentett Vučić nagyszabású, központilag irányított médiakampányaihoz

képest. A diákoknak nem állt rendelkezésükre a kormánypárti intézményi háttér, de saját közösségi hálózatuk révén olyan választókhoz is eljuthattak, akik a régi ellenzéki pártok felhívásaira kevésbé reagáltak.

A rendszer megrendülésének legfontosabb oka így nem egyetlen látványos demonstráció volt. A társadalmi bizalom lassú átrendeződése, a személyes mozgósítás és a kormányzati válságkezelés korlátai együtt alakították a helyzetet. Egy vezető hosszú ideig támaszkodhat arra, hogy ellenfelei megosztottak, de ha új politikai közösség jön létre, a korábban működő konfliktuskezelési módszerek elveszíthetik hatásukat. A Vučić-rendszer 2026 őszén ezzel a helyzettel szembesült.

HÁTTÉRGYÁR

17. A választási vereség

2026. szeptember 9-én Aleksandar Vučić elnökként feloszlatta a szerb parlamentet, és október 25-re előrehozott választást írt ki. A döntés több mint másfél éven át tartó tiltakozássorozat után született meg. A kormányzati oldal számára a választás lehetőséget kínált arra, hogy ismét az urnáknál bizonyítsa társadalmi támogatottságát, és lezárja az elhúzódó politikai válságot. A diákmozgalom ugyanakkor a választásban annak lehetőségét látta, hogy az intézményi felelősségre vonás követeléseit új parlamenti többségre váltsa.

Szeptember 27-én újabb, személyes jelentőségű döntés következett: Vučić lemondott köztársasági elnöki tisztségéről. A hivatalos közlés szerint a választási kampányban egyszerű állampolgárként kívánt részt venni. Szeptember 28-án az elnöki feladatokat Ana Brnabić, a nemzetgyűlés elnöke vette át ideiglenesen, az új államfő megválasztásáig. Vučić tehát az októberi parlamenti vereség idején már nem töltötte be a köztársasági elnöki tisztséget, de továbbra is ő maradt az SNS vezette politikai szövetség központi alakja. A kronológia pontos rögzítése fontos, mert a választási vereség és az elnöki lemondás két külön esemény volt.

HÁTTÉRGYÁR

A kampány során a Vučić vezette Egyesült Szerbia listája a rendet, az állami stabilitást és a gazdasági eredményeket helyezte előtérbe. A kormányzati kommunikáció a diákmozgalommal kapcsolatban továbbra is politikai tapasztalatlanságról és a külföldi befolyás veszélyéről beszélt. A diáklista ezzel szemben a korrupció felszámolására, az intézmények függetlenségére és a személyes politikai felelősségre összpontosított. A választási küzdelem így két különböző politikai szemlélet között bontakozott ki: az egyik oldalon a hosszú kormányzásból fakadó tapasztalat és az erős vezetés ígérete állt, a másikon a korábbi rendszerrel szembeni bizalomvesztés és a megújulás követelése.

A CRTA megfigyelői a kampány során több súlyos problémát dokumentáltak, köztük a versenyfeltételek egyenlőtlenségét, a politikai nyomásgyakorlást és a kampányban megjelenő erőszakot. A diáklista ugyanakkor a korábbinál szélesebb választói mozgósítást tudott megvalósítani. A kampány sajátossága nem a tökéletesen egyenlő politikai verseny volt, hanem az, hogy a kormánypárt jelentős intézményi és médiabeli előnye ezúttal sem bizonyult elegendőnek az új társadalmi többség megakadályozására.

Október 25-én a választás döntő fordulatot hozott. A választók nagy arányban jelentek meg a

HÁTTÉRGYÁR

szavazóhelyiségekben, a diákmozgalom pedig az ország számos részén megelőzte a kormánypárti listát. A választás éjszakáján Vučić elismerte vereségét. A politikai fordulatot sokan Milošević 2000-es bukásához hasonlították, de a történelmi párhuzamnak megvannak a korlátai. 2000-ben a választási eredmény elismeréséért folytatott tömegmozgalom utcai nyomásgyakorlása döntő szerepet játszott. 2026-ban a hosszú tüntetéssorozat után megtartott parlamenti választáson született olyan eredmény, amelyet a kormányzó politikai szövetség vezetője elismert.

A szerb választási bizottság november 5-én erősítette meg a végleges eredményt. A diáklista 2 354 417 szavazatot kapott, és 140 mandátumhoz jutott a 250 fős parlamentben. A Vučić vezette lista 1 731 323 szavazatot szerzett, ami 103 képviselői helyet jelentett. A fennmaradó hét mandátum öt nemzetiségi listáé lett. A diákmozgalom így tizennégy mandátummal haladta meg a parlamenti többséghez szükséges 126 helyet. A választás utáni új parlament összetétele az SNS tizennégy éves kormányzati dominanciájának végét jelentette.

A választási adatok ugyanakkor árnyalják az összeomlásról kialakult képet. Az SNS vezette lista körülbelül 52 ezerrel kevesebb szavazatot szerzett, mint 2023-ban, de a szavazataránya a korábbi 46,7 százalékról

39 százalék körüli szintre esett. Ennek fő oka a részvétel nagymértékű emelkedése volt: 2026-ban mintegy 621 ezerrel többen szavaztak, mint a legutóbbi parlamenti választáson. A kormánypárt tehát nem egyik napról a másikra veszítette el valamennyi támogatóját. A vele szemben álló tábor sokkal nagyobb számban jelent meg az urnáknál, és képes volt egyetlen, politikailag hatékony listára összpontosítani a szavazatait.

A választási vereség után a korábbi kormányszövetség további gyengülése is láthatóvá vált. Ivica Dačić szocialista pártjának önálló listája a voksok alig több mint két százalékát szerezte meg, így nem jutott parlamenti képviselethez. Ez különösen fontos történeti jelenség: Milošević egykori pártja, amely több korszakban is kormányzati koalíciók résztvevője volt, elveszítette parlamenti helyeit. A szerb politika 1990 utáni történetének két meghatározó szervezete, a szocialisták és a radikálisokból kivált haladók, 2026 őszén egyaránt súlyos politikai vereséget szenvedtek, bár az SNS jelentős ellenzéki parlamenti erő maradt.

A vereséget követő első napokban gyors változások kezdődtek egyes állami intézményekben. Rendőri vezetők kerültek őrizetbe, korábbi visszaélések ügyében új eljárási lépések történtek, és egyes médiavállalkozások vezetői távoztak. A sajtó a hirtelen fordulatot a rendszer

szétesésének jeleként értékelte. A történeti elemzésnek itt különösen fontos óvatosnak maradnia. Egy rendőri vezető előzetes letartóztatása nem jogerős ítélet, egy médiavezető lemondása nem bizonyítja automatikusan a teljes tulajdonosi hálózat átalakulását, és egy új nyomozás megindítása sem garantálja a korábbi visszaélések maradéktalan feltárását.

A változás mégis figyelemre méltó volt. Azok az intézmények, amelyek hosszú időn át vonakodtak bizonyos politikailag érzékeny ügyekben eljárni, a választási vereség után hirtelen nagyobb aktivitást mutattak. Ennek többféle magyarázata lehet: a korábbi politikai védettség meggyengülése, az új kormány várható ellenőrzése, a közvélemény nyomása vagy az intézmények vezetőinek megváltozott helyzetértékelése. A sebesség önmagában is történeti adat, de nem helyettesíti annak bizonyítását, mi történt az egyes döntések mögött.

HÁTTÉRGYÁR

18. Mi marad Vučić után?

2026 novemberének első hetében Szerbia különös átmeneti állapotba került. A választási bizottság már megerősítette a diáklista győzelmét, az új parlament és kormány megalakulása azonban még nem fejeződött be. A korábbi hatalmi struktúra egyes szereplői továbbra is hivatalban voltak, miközben a politikai várakozások gyökeresen megváltoztak. A közvélemény a kormányváltás következményeit figyelte, az intézmények pedig a korábbi és a várható új politikai vezetés közötti időszakban hozták meg döntéseiket. A választási vereség ténye világos volt, a rendszer tényleges lebontásának eredménye még nyitott kérdés.

Vučić hosszú politikai pályájának egyik tanulsága, hogy az állami hatalom személyessé tétele gyorsíthatja a döntéshozatalt, de egyúttal különösen sérülékennyé teheti a politikai berendezkedést. Ha egy kormányzat sikereit szinte minden alkalommal egyetlen vezető személyének tulajdonítják, a nagyobb válságokért is őt fogják felelőssé tenni. A politikai konfliktusok így könnyen népszavazásszerű küzdelemmé alakulnak a vezető támogatói és ellenfelei között. A 2026-os választás éppen ezt az elrendezést mutatta: a diákmozgalom programjának számos részlete kevésbé volt ismert, mint az a követelése, hogy véget vessen a Vučićhoz kötődő hatalmi

HÁTTÉRGYÁR

gyakorlatnak.

A történeti párhuzam Milošević 2000-es bukásával önként adódik. Mindkét esetben hosszú ideig meghatározó vezető veszítette el az ország irányításának politikai lehetőségét, és mindkét fordulatot tömeges társadalmi elégedetlenség előzte meg. Az intézményi körülmények azonban lényegesen eltértek. Milošević a háborúk és a nemzetközi elszigeteltség korszakának autoriter vezetője volt, akinek hatalmát végül az utcai mozgósítás és a biztonsági szervek magatartásának megváltozása törte meg. Vučić rendszere formálisan demokratikus választásokon, európai integrációs tárgyalások és gazdasági kapcsolatok mellett működött, s 2026-ban a választási részvétel jelentős növekedése vált a vereség döntő tényezőjévé.

A Vučić-rendszer bukásáról beszélve különbséget kell tenni a választási többség elvesztése, a személyes politikai vezetőszerep megszűnése és az állam működésének átalakulása között. Az első kettő viszonylag jól dátumozható. A harmadik hosszabb folyamat, amelynek kimenetele a választási eredmény kihirdetésekor még bizonytalan. A korábbi kormányzati hálózatokban dolgozó tisztviselők, állami vállalatvezetők, rendészeti és igazságszolgáltatási szereplők helyzete eltérő; jogállami keretek között a munkájukat és esetleges felelősségüket

egyedileg kell vizsgálni.

A gyors összeomlás látszata gyakran abból származik, hogy egy erősen személyes politikai rendszerben a döntéshozók előbb alkalmazkodnak a változó erőviszonyokhoz, mint ahogy az intézményi szabályok módosulnak. A korábbi vezető felhívásai hirtelen kevésbé hatnak, a médiában új hangok jelennek meg, és a korábban óvatos politikai szereplők önállóbban kezdenek viselkedni. A rendszer tényleges átalakulása azonban a költségvetési, személyzeti, bírósági és ellenőrzési folyamatokban mérhető. A politikai látvány és az intézményi valóság időben eltérhet egymástól.

Szerbia esetében különösen fontos a külpolitikai folytonosság kérdése. Koszovó státusa, a régió biztonsági kérdései, az uniós csatlakozás feltételei, valamint az Oroszországhoz és Kínához fűződő kapcsolatok nem oldódnak meg egy kormányváltással. A korábbi hatalom politikai örökségének részét képezik azok a nemzetközi megállapodások és gazdasági függőségek is, amelyeket egy új vezetésnek kezelnie kell. A fordulat akkor válik tartóssá, ha az ország képes úgy intézni ezeket az ügyeket, hogy a döntések parlamenti és társadalmi ellenőrzése erősödik.

Az új vezetés előtt álló próba ezért a politikai győzelemnél jóval összetettebb. Meg kell mutatnia, hogy a

sajtószabadság a vele szemben kritikus szerkesztőségekre is kiterjed, a közbeszerzések átláthatósága a saját beruházásaira is vonatkozik, és az igazságszolgáltatás a korábbi kormányzati szereplők ügyében is megőrzi függetlenségét. Vučić hosszú korszakának megítélése az utókor szemében nagyrészt attól is függ majd, sikerül-e a politikai hatalom személyes szerveződésének helyébe kiszámítható, számonkérhető intézményi rendet állítani.

Az első nagy kérdés az igazságszolgáltatás jövője. A korábbi években számos ügyben merült fel politikai nyomásgyakorlás, az eljárások elhúzódása vagy a felelősségre vonás hiánya. Az új kormány számára azonban különösen fontos lesz, hogy az elszámoltatást ne alakítsa át politikai megtorlássá. A rendőrségnek, az ügyészségnek és a bíróságoknak konkrét bizonyítékok alapján kell eljárniuk, függetlenül attól, hogy a vizsgált személy a korábbi rendszer vezetője volt-e, vagy annak ellenfele. A jogállamiság helyreállításának próbája éppen az lesz, hogy az új politikai többség képes-e korlátozni saját beavatkozási lehetőségeit.

A második nagy feladat a médiarendszer átalakítása. Egyes kormánypárti televíziók és újságok már a választási vereség után változtattak műsorpolitikájukon, a közszolgálati televíziónál személyi átalakulások kezdődtek. A sajtó szabadsága azonban nem azonos a politikai

irányváltással. Ha egy korábban elfogult médium egyszerűen az új hatalom irányába fordul, a szerkesztői autonómia problémája fennmarad. Tartós javulást az átlátható tulajdonosi viszonyok, a független médiafelügyelet, a közszolgálati intézmények szakmai vezetése és a politikai hirdetések ellenőrizhető rendszere hozhat.

A gazdasági klientúra kérdése még nehezebb lehet. A közbeszerzések, állami vállalatok és támogatási programok körül kialakult kapcsolatok nem szűnnek meg egy parlamenti választás másnapján. Számos vállalat, önkormányzat és közigazgatási intézmény hosszú távú szerződésekkel működik, a vezetői kinevezések pedig politikai kapcsolatrendszereket tükrözhetnek. Egy új kormány gyors személycserékkel igyekezhet ellenőrzést szerezni, de ha az új vezetőket ugyanazon lojalitási szempontok alapján választja ki, legfeljebb a klientúra személyi összetétele változik. A tartós reformnak ezért a kinevezési és ellenőrzési szabályokat kell átalakítania.

Az önkormányzatok helyzete külön kihívást jelent. A 2026. októberi választás az országos parlament összetételéről döntött, a helyi képviselő-testületek mandátumait közvetlenül nem érintette. Számos településen továbbra is a korábbi kormánypárt emberei irányíthatták az intézményeket. A helyi költségvetések,

közvállalatok és közbeszerzések kérdése ezért a hatalomátadás következő szakaszában válhatott különösen fontossá. A parlamenti többség megszerzése az országos politika fordulata, de a mindennapi közigazgatás működésének megváltoztatása jóval hosszabb folyamat.

A külpolitikai örökség szintén korlátozza az új vezetés mozgásterét. Szerbia az Európai Unió tagjelöltje, de az előző években kevés előrelépést tett a csatlakozási tárgyalásokban, és nem igazodott teljes körűen az EU Oroszországgal kapcsolatos szankciós politikájához. Az ország jelentős energetikai és beruházási kapcsolatokkal rendelkezik Oroszország és Kína irányában, Koszovó státuszának kérdése pedig megoldatlan maradt. Az új parlamenti többségnek nem elég a korábbi rendszerrel való szakítást hirdetnie: konkrét döntéseket kell hoznia a nemzetközi kötelezettségekről, az energiaellátásról és a regionális együttműködésről.

A diákmozgalom sikere sajátos politikai dilemmát is teremt. A decentralizált szervezés, az intézményi ellenőrzés követelése és a hagyományos pártokkal szembeni bizalmatlanság nagyban hozzájárult a választási győzelemhez. A kormányzás viszont hierarchikus döntéseket, költségvetési kompromisszumokat és személyes felelősségvállalást követel. A mozgalomnak ezért meg kell találnia az egyensúlyt a társadalmi részvétel

és a hatékony államigazgatás között. A választási legitimáció erős, de az új vezetők politikai tapasztalata egyenetlen lehet, és a korábbi rendszerből örökölt intézmények működtetése naponta új konfliktusokat teremthet.

Vučić személyes politikai jövője 2026 novemberének elején szintén nyitott. Az SNS jelentős parlamenti frakcióval és kiterjedt helyi hálózattal rendelkezik, az októberi eredmény pedig azt is megmutatta, hogy a pártnak továbbra is nagyszámú támogatója van. A korábbi vezető számára ezért az ellenzéki politizálás lehetősége fennmaradt. Az a kérdés, képes lesz-e újra megszervezni táborát, hogyan viszonyulnak hozzá korábbi szövetségesei, és milyen következményekkel járnak a meginduló intézményi vizsgálatok. A történelmi párhuzam itt ismét óvatosságra int: Milošević 2000-es bukása után a politikai viszonyok gyorsan átalakultak, de a későbbi szerb politika éppen azt bizonyította, hogy a korábbi rendszer szereplői új formában visszatérhetnek.

Az októberi választás utáni napok a rendszer szétesésének sebessége miatt kerültek a nemzetközi figyelem középpontjába. A vezető tisztviselők ellen indított eljárások, a médiában kezdődő fordulatok és a korábbi visszaélések vizsgálatára irányuló nyomás látványosak voltak. Az ilyen események ugyanakkor történeti léptékben

még az átmenet első jelei. A valódi rendszerváltás mércéje az lesz, hogy néhány év múlva a rendőrség, a bíróság, a közmédia és a gazdasági intézmények képesek-e politikai lojalitás helyett ellenőrizhető törvényi szabályok alapján működni.

Vučić pályája a kilencvenes évek radikális pártpolitikájától az európai integrációt hirdető, majd egyre központosítottabb hatalomgyakorlásig vezetett. Két, egymástól távol eső politikai korszakot kapcsol össze: Milošević rendszerének végét és saját pártja 2026-os vereségét. A személyes életút egyik legfontosabb tanulsága, hogy a politikai rendszerek fennmaradása nem kizárólag vezetőik akaratától függ. Intézmények, gazdasági érdekek, társadalmi szokások és a választók mindennapi döntései tartják fenn őket. Amikor ezek a kapcsolatok meggyengülnek, a változás hirtelennek tűnhet, de a fordulatot rendszerint hosszú, kevésbé látványos folyamat készíti elő.

A könyv története 2026 novemberének első heténél ér véget. A diákmozgalom parlamenti győzelmét ekkor már a választási bizottság hivatalosan is megerősítette, az új intézményi rend kiépítése azonban még csak elkezdődött. A szerb társadalom előtt álló feladat egyúttal annak próbája lesz, képes-e a korábbi rendszerből tanulva tartósan megerősíteni azokat a demokratikus

intézményeket, amelyeknek működését a hatalmi összefonódások hosszú éveken át gyengítették.

HÁTTÉRGYÁR

Felhasznált irodalom és dokumentumok

Louis Sell: Slobodan Milosevic and the Destruction of Yugoslavia. Duke University Press, 2002.

Florian Bieber: The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans. Palgrave Macmillan, 2020.

Dušan Pavlović: The Moneywasting Machine. CEU Press, 2022.

Istinomer: What did you do during the war, Mr. President? https://english.istinomer.rs/analyses/what-did-you-do-during-the-war-mr-president/

N1: Vučić izvučen iz konteksta? Pročitajte stenogram. https://n1info.rs/vesti/a113168-Vucic-o-100-muslimana-izvucen-iz-konteksta/

Committee to Protect Journalists: Attacks on the Press 1999: Yugoslavia. https://cpj.org/2000/03/attacks-on-the-press-1999-yugoslavia/

OSCE: Concerned with recent statement issued by the Serbian Minister of Information, 1998. október 6. https://rfom.osce.org/fom/52380

HÁTTÉRGYÁR

OSCE: Chairman-in-Office condemns new Serbian law on information, 1998. október 27. https://www.osce.org/cio/52643

Committee to Protect Journalists: Serbian Public Information Law, teljes angol szöveg. https://cpj.org/reports/2000/08/serb-info-law/

Human Rights Watch: Deepening Authoritarianism in Serbia, 1999. https://www.hrw.org/reports/1999/serbia/

Human Rights Watch: Curtailing Political Dissent, 2000. https://www.hrw.org/reports/2000/serbia/Yugsrb00-03.htm

Dragan Bujošević – Ivan Radovanović: The Fall of Milosevic. Palgrave Macmillan, 2003.

OSCE/ODIHR: Yugoslav election results must be published in detail. 2000. szeptember 26. https://odihr.osce.org/odihr/elections/52919

Istinomer: Aleksandar Vučić – életrajz. https://english.istinomer.rs/biographies/aleksandar-vucic/

Congressional Research Service: Serbia: Background and U.S. Relations. https://www.everycrsreport.com/files/20180807_R44955_8b48b2e29f842b8ec121cd2bf5ff5bfef00d6bcf.html

HÁTTÉRGYÁR

OCCRP/CINS: Despite Hype, Numbers Show Serbia’s Stalling Anti-Corruption Fight. https://www.occrp.org/en/feature/despite-hype-numbers-show-serbias-stalling-anti-corruption-fight

Damir Kapidžić – Věra Stojarová (szerk.): Illiberal Politics in Southeast Europe. Routledge, 2022.

OSCE/ODIHR: Serbia early parliamentary elections 2023 – Final Report. https://odihr.osce.org/odihr/elections/serbia/563502

OSCE/ODIHR: International observers on the 2022 elections. https://odihr.osce.org/odihr/elections/515171

Freedom House: Serbia – Freedom in the World 2025. https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2025

Reuters Institute: Digital News Report 2025 – Serbia. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2025/serbia

European Commission: 2025 Rule of Law Report – Serbia. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0931

Air Serbia: Etihad Airways, Jat Airways and Government of Serbia unveil strategic partnership, 2013. https://www.airserbia.com/page~3059

HÁTTÉRGYÁR

KRIK: Belivukove poruke otkrivaju odnos države i kriminalaca. https://www.krik.rs/belivukove-poruke-otkrivaju-odnos-drzave-i-kriminalaca-brate-sta-god-treba/

KRIK: Potvrđena optužnica protiv Belivuka i njegove grupe. https://www.krik.rs/potvrdjena-optuznica-protiv-belivuka-i-njegove-grupe/

KRIK: Slučaj Jovanjica. https://www.krik.rs/slucaj-jovanjica/

Freedom House: Nations in Transit 2024 – Serbia. https://freedomhouse.org/country/serbia/nations-transit/2024

Európai Bizottság: Serbia 2025 Report. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0755

Európai Bizottság: 2026 Enlargement Package, 2026. november 4. https://enlargement.ec.europa.eu/news/2026-enlargement-package-shows-reform-commitment-delivers-progress-towards-eu-membership-2026-11-04_en

EEAS: Agreement on the Path to Normalisation between Kosovo and Serbia, 2023. https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-agreement-path-normalisation-between-kosovo-and-serbia_en

EEAS: Implementation Annex, 2023. március 18. https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-impl

ementation-annex-agreement-path-normalisation-relations-between_en

OSCE/ODIHR: Serbia early parliamentary elections 2023, final report. https://odihr.osce.org/odihr/elections/serbia/563502

OSCE/ODIHR: Serbia local elections 2024, final report. https://odihr.osce.org/odihr/elections/serbia/575485

CRTA: Student demands. https://crta.plus/protests-in-serbia/demands/

CRTA: Political context, 2026. szeptember. https://crta.plus/updates/cwp-political-context/

CRTA: The course of the election campaign, 2026. https://crta.plus/updates/eom-ir-course-of-the-campaign/

CRTA: Final results of the 2026 parliamentary elections. https://crta.plus/updates/final-results-2026-parliamentary-elections-serbia/

Szerb kormány: President of Republic calls parliamentary elections for 25 October, 2026. szeptember 9. https://www.srbija.gov.rs/vest/en/287130/president-of-republic-calls-parliamentary-elections-for-25-october.php

Szerb kormány: President of Republic Aleksandar Vučić resigns, 2026. szeptember 27. https://www.srbija.gov.rs/ve

HÁTTÉRGYÁR

st/en/288482/president-of-republic-serbia-aleksandar-vucic-resigns.php

Szerb kormány: Final results of parliamentary elections confirmed, 2026. november 5. https://www.srbija.gov.rs/vest/en/290859/final-results-of-parliamentary-elections-confirmed.php

OSCE/ODIHR: Republic of Serbia, Early Parliamentary Elections, 17 December 2023, Final Report. https://odihr.osce.org/odihr/elections/serbia/563502

Szerb Köztársaság, Köztársasági Választási Bizottság: A 2026. október 25-i parlamenti választás végeredménye, 2026. november 5. https://www.srbija.gov.rs/vest/en/290859/rik-announces-final-results-of-parliamentary-elections.php

CRTA: Elections 2026 – final results and election observation. https://crta.plus/elections-voting-integrity/elections-2026/

Európai Bizottság: 2025 Rule of Law Report, Serbia country chapter. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0931

Columbia University, Global Freedom of Expression: The Case of Radomir Marković and Others (Slavko Ćuruvija), 2025. https://globalfreedomofexpression.columb

HÁTTÉRGYÁR

ia.edu/cases/the-case-of-radomir-markovic-and-others-slavko-curuvija/

PEN International: Slavko Ćuruvija – case history and court proceedings. https://www.pen-international.org/cases/slavko-uruvija

OSCE/ODIHR: Serbia, Early Parliamentary Elections, 25 October 2026, Preliminary Findings and Conclusions. https://odihr.osce.org/odihr/elections/serbia

HÁTTÉRGYÁR

Hogyan jutott el Aleksandar Vučić a háborús nacionalizmus világától Szerbia legbefolyásosabb politikusának szerepéig? És miért rendült meg az a rendszer, amely hosszú éveken át biztosnak látszott?

A Háttérgyár könyve a Milošević-korszak radikális politikusától a sajtó korlátozásán, a hatalom központosításán és a korrupciós botrányokon át a diákmozgalom felemelkedéséig követi Vučić pályáját. Bemutatja, hogyan fonódott össze az állam, a párt és a média, s miként vezetett az újvidéki tragédia nyomán kibontakozó tiltakozás a 2026-os választási vereséghez.

Egy politikai életrajz Szerbiáról, a hatalom természetéről és egy korszak végéről.

A borító mesterséges intelligenciával készült